

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології,
соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ХУДОЖНЬО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

П о л і к а р п о в о ї М а р і ї Н а д ж а ф і в н и

Науковий керівник:

Матвієнко С.І., к. пед н., доцент кафедри
дошкільної освіти,

Рецензенти:

Пихтіна Н.П., к. п. н., доцент кафедри дошкільної
освіти Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя

Новгородський Р.Г., к. пед. н., доцент кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя

Допущено до захисту: Протокол №5 від 29.11. 2023 р.
Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Ніжин – 2023

Полікарпова М.Н. Педагогічні умови забезпечення соціалізації дітей передшкільного віку в художньо-перетворювальній діяльності. Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2023. 90 с.

Наукова робота присвячена аналізу такого аспекту проблеми соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності. Проаналізовано основні наукові підходи до соціалізації особистості у період передшкільного дитинства. Розкрито соціалізуючий потенціал художньо-перетворювальної діяльності щодо дітей передшкільного віку. Здійснено діагностику соціалізованості дошкільників у процедурі проведення констатувального експерименту. Розроблено критерії та показники, виявлено та обґрунтовано рівня соціалізованості дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності. Визначено педагогічні умови соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності та розроблено методичні матеріали щодо забезпечення кожної із цих умов.

Ключові слова: соціалізація, соціалізація дітей дошкільного віку, предметна діяльність, предметно-перетворювальна діяльність, художньо-перетворювальна діяльність, діти передшкільного віку.

Polikarpova M.N. Pedagogical conditions of socialization of preschool children in artistic and creative activities / Polikarpova M.N. – Qualification work. – Nizhin, 2023. – 90 p.

The scientific work is devoted to the analysis of this aspect of the problem of socialization of preschool children by means of artistic and transformative activities. The main scientific approaches to personality socialization during preschool childhood are analyzed. The socializing potential of artistic and transformative activities for preschool children is revealed. The diagnosis of the socialization of preschoolers was carried out in the procedure of conducting an ascertaining experiment. Criteria and indicators have been developed, the level of socialization of preschool children through artistic and transformative activities has been identified and substantiated. Pedagogical conditions for the socialization of preschool children by means of artistic and transformative activities have been determined, and methodical materials have been developed to ensure each of these conditions.

Key words: socialization, socialization of preschool children, subject activity, subject-transformative activity, artistic-transformative activity, preschool children.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ХУДОЖНЬО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1. Наукові підходи до соціалізації особистості у період передшкільного віку	9
1.2. Соціалізуючий потенціал художньо-перетворювальної діяльності щодо дітей передшкільного віку	18
1.3. Специфіка передшкільного віку щодо соціалізації у заняттях предметно-перетворювальною діяльністю	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	28
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ХУДОЖНЬО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.	29
2.1. Програма та результати констатувального експерименту	29
2.2. Педагогічні умови соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності	49
2.3. Методичні матеріали щодо забезпечення педагогічних умов соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності	54
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

На сьогодні для суспільства гостро окреслилися питання, пов'язані із соціалізацією дітей і молоді. Це пов'язано із тими змінами, що відбуваються в усіх сферах життя людини. Нагальним визначається також пошук шляхів підготовки дітей та молодого покоління до нових реалій життя.

Окремі аспекти, які стосуються соціалізації особистості, розглянуто в наукових роботах з психології, педагогіки, філософії. Вченими досліджено, аспектів: соціалізація особистості (Т. Алексєнко, А. Капська та ін.), соціальне становлення особистості (Д. Іванова, Т. Лобанова, А. Зимня, О. Карпенко, Є. Нікуліна), соціальна активність (О. Киричук, Н. Михайленко, Н. Пономарчук) самовизначення (І. Зверєва, А. Мудрик, О. Щербініна та ін.).

На сучасному етапі проблемою соціалізації дітей та молоді займаються вчені І. Зверєва, Л. Коваль, В. Москаленко, А. Капська, С. Хлебик, М. Лукашенко, В. Радул та ін. Питання, пов'язані із соціалізацією дитини дошкільного віку, розглянуто у працях А. Антонової, Н. Гавриш, О. Кононко, І. Рогальської та ін. вчених. Велике значення щодо соціалізації особистості науковцями надається різним чинникам впливу. У прикладних контекстах механізм соціалізації має особистісний характер і реалізується через різні види діяльності особистості. Перш за все, велику соціалізуючу функцію щодо цього мають колективні види діяльності – ігри, участь у виховних заходах, заняття в гуртках, участь у змаганнях тощо.

Найбільш перспективною тенденцією сучасної освіти все частіше називається вироблення нових підходів до соціалізації дошкільників, до організації та психолого-педагогічного супроводу навчання художньо-перетворювальної діяльності дитини, яка починає розглядатися в якості одного з напрямків стратегічних інновацій.

Як визначав аналіз наукових джерел, універсальними можливостями щодо розвитку особистості дитини, її виховання та соціалізації володіє активна діяльність, що має продуктивний характер (та ін.). Така діяльність

здатна інтегрувати різноманітні види художньої та іншої предметно-практичної діяльності, що дозволяють дитині створювати свій особистий світ знань і набувати не тільки практичного, але й соціального досвіду. Психологи стверджують, що художньо-перетворювальна діяльність є пропедевтичним етапом навчання дошкільника конструкторської, проектною та навчальною діяльністю. Тоді як предметна діяльність дошкільника в дитячих садах часто носить репродуктивний, вузько спрямований характер.

Проте, на сьогодні науковцями досліджуються лише окремі аспекти проблеми використання потенціалу художньо-перетворювальної діяльності у роботі з дошкільниками. Цьому присвячено праці Г. Борин, В. Ворожбіт, Н. Голоти, А. Івершинь, Н. Котелянець, М. Крулюк, С. Матвієнко, О. Пискун, О. Олійник, А. Федорович, М. Штефан, Г. Янцур та інших вчених.

Обрана нами проблема стосовно соціалізації дітей 6-7 років залишається однією із найбільш значущих у педагогічній науці, (у теперішній час – й у дошкільній педагогіці) та потребує подальших наукових розробок, пов'язаних із обґрунтуванням засобів її забезпечення, до яких належить і художньо-перетворювальна діяльність дітей. Цим і обумовлена **актуальність** даного дослідження.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні проблеми соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності.

Реалізація поставленої мети уможливорюється розв'язанням таких **завдань**:

1. Обґрунтувати основні психолого-педагогічні підходи до проблеми соціалізації дітей 6-7 років.
2. Надати сутнісну характеристику художньо-перетворювальної діяльності щодо соціалізації дітей передшкільного віку.
3. Схарактеризувати специфіку передшкільного віку з огляду на можливості соціалізації дітей у їхніх заняттях художньо-перетворювальною діяльністю.

4. Розробити критерії, показники та виявити рівні соціалізованості дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності.
5. Розробити педагогічні умови щодо соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності та запропонувати методичні матеріали до їх забезпечення.

Гіпотеза дослідження полягала у наступному: використання художньо-перетворювальної діяльності як засобу соціалізації дітей передшкільного віку буде ефективним за дотримання наступних педагогічних умов:

- 1) забезпечення готовності вихователів до соціалізації старших дошкільників за використання видів художньо-перетворювальної діяльності дошкільників;
- 2) опанування дітьми художнього образу творів, втілених у різних видах мистецтва;
- 3) опори на застосування інтеграції різних видів образотворення у реалізації соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної діяльності.

Об'єкт дослідження – соціалізація дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності.

Завдання дослідження вирішувались за допомогою **методів:**

Теоретичних: аналіз педагогічної, філософської, культурологічної літератури, сучасної педагогічної періодики з дошкільного виховання, синтез, конкретизація наукової інформації, порівняння, класифікація.

Емпіричних: індивідуальна бесіда з дітьми; методика «Картинки» методика «Головоломка» (обидві - за О. Смірноюю), педагогічне спостереження за емоційними та поведінковими проявами вихованців; спостереження за діяльністю вихователя; бесіда з вихователем.

Наукова новизна та теоретичне значення роботи полягає у:

- здійсненні теоретичного аналізу проблеми соціалізації особистості та визначення її специфіки стосовно дітей передшкільного віку;

- розкритті соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної діяльності щодо соціалізації дитини 6-7 років;
- обґрунтуванні специфіки періоду передшкільного віку щодо соціалізації дитини в заняттях художньо-перетворювальною діяльністю;
- розробці критеріїв та показників соціалізованості дітей 6-7 років засобами художньо-перетворювальної діяльності;
- характеристиці рівнів соціалізованості дітей 6-7 років засобами художньо-перетворювальної діяльності;
- розробці та обґрунтуванні методичних матеріалів щодо соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності.

Практичне значення роботи визначається розробкою системи роботи щодо використання основ художньо-перетворювальної діяльності у процесі соціалізації дітей старшого дошкільного віку. Експериментальний матеріал можна використовувати у практиці роботи закладів дошкільної освіти з проблеми соціалізації дитини старшого дошкільного віку, а також написання наукових робіт з даної проблематики студентами спец. 012 «Дошкільна освіта».

Апробація результатів дослідження здійснювалося через:

Участь у:

1. XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку світової та української культури : сучасні акценти та перспективи». м. Рівне. Рівненський державний гуманітарний університет, 18–19 листопада 2021 р.
2. XVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Світовий культурний простір крізь призму сучасних глобалізаційних, пандемічних викликів та війни» м. Рівне, РДГУ, 17-18.11.2022 р.
3. XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Українська і світова культура в умовах глобалізаційних викликів» м. Рівне, РДГУ,

16-17.11.2023 р.

4. XI Міжнародній інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2021. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук», 8-10 грудня 2021 р. Глухівській національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
5. II Міжнародній науково-практичній конференції «Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи». Ніжин, НДУ ім. М. Гоголя, 21 жовтня 2021 р.
6. Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, 26-27 листопада 2019 р.
7. Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, 26-27 листопада 2021 р.
8. IX Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, магістрів та молодих науковців «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку». м. Ніжин, НДУ імені М. Гоголя, 19.10.2022 р.
9. X Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», 18.10.2023 р.
10. Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи». Херсонський державний університет. 20-21 квітня 2023 р.
11. Регіональній науково-практичній Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки». м. Ніжин, НДУ імені М. Гоголя, 20.06.2023 р.

Друк тез:

Полікарпова М.Н. (у співат.) Предметно-просторове середовище як засіб соціалізації дошкільників. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук. Матеріали XI Міжнародної інтернет-конференції

молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2021. 8-10 грудня 2021 р. С. 411-412.

Друк статей:

1. Полікарпова М. Соціально-особистісний розвиток дошкільників засобами художньо-продуктивної діяльності. *Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя, 26 жовтня 2021 р. С. 148-152.*
2. Полікарпова М. Наукові підходи до соціалізації дитини передшкільного віку. *Збірник матеріалів Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки». С. 181-186.*
3. Полікарпова М. Роль вихователя у соціалізації дітей передшкільного віку засобами предметно-перетворювальної діяльності. *Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя, 18 жовтня 2023 р. С. 167-171.*

Експериментальне дослідження проводилося на базі Березнянського комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) загального типу «Берізка» Березнянської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області.

Структура роботи: кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 90 сторінок, з них – 67 сторінок основного тексту. Список використаних джерел охоплює 8 сторінок – 80 позицій. Кваліфікаційна робота містить 1 рисунок, 2 діаграми, 5 таблиць та 10 додатків на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ХУДОЖНЬО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Наукові підходи до соціалізації особистості у період передшкільного віку

Теоретичний базис дослідження проблеми соціалізації становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців різних часів, присвячені вивченню впливу середовища на процес соціалізації людини (Т. Алексеєнко, О. Беспалько, Г.Гоббс, Дж. Дьюї, І. Зверєва, А. Капська, Дж. Локк, М. Монтессорі, М. Новіков, Т. Парсонс, І. Рогальська, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Г.Тард та ін.).

В Українському педагогічному енциклопедичному словнику надається узагальнене тлумачення терміну «соціалізація». Воно інтерпретується за структурністю даного процесу, яка становить: залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвиток як цілісної особистості [70, с. 314].

Вчена І. Зверєва розглядає дане поняття в його найширшому визначенні – як процес входження індивіда у широкий світ соціальних зв'язків [65, с. 44]. Н. Шкляр акцентує на тому, що процес *соціалізації* особистості тісно пов'язаний із таким, як її *індивідуалізація* [75, с. 358]. Дослідниця зазначає, що індивідуалізація зростаючої особистості визначається в соціокультурному просторі, у матеріальних і духовних надбаннях людства у процесі взаємодії людини з досвідом людства.

Досвід – важливий чинник та головна складова соціалізації. Саме на важливості формування у дитини дошкільника необхідного до віку соціального досвіду базують свої праці вчені Н. Гавриш [55; 64], С. Курінна

[37], С. Матвієнко [40; 41], Т. Поніманська [53], О. Рего [56], І. Рогальська [57; 58], Н. Сайко [62], І. Стародубцева [67], Н. Шкляр [75] та ін.

Стосовно дитини-дошкільника досвід є асимільованим суб'єктивно, й там, що закладає основи особистості дитини. О. Кононко характеризує *досвід* як чуттєве пізнання реальності, а також сукупності набутих дитиною знань, уявлень і практичних умінь у різних видах діяльності, життєвих ситуаціях тощо. Для процесу соціалізації, вважає О. Кононко, визначається також важливим сформованість когнітивної, емоційної сфери, умінь розмірковування, переживання. До цього слід додати засвоєні особистістю традиції, норми суспільного життя, які набуваються у процесі взаємодії з соціально-культурним досвідом родини, народу, людства [31, с. 51].

Ще видатний педагог Й.-Г. Песталоцці зазначав, що чуттєвий досвід становить основу набуття дитиною знань про навколишній світ в усій його широті, у тому числі – світ людей. Ця думка продовжувала генезу у працях філософів 19 століття. Зокрема, Г. Гегель звертав увагу на те, що *досвідом* варто вважати не безпосереднє споглядання, а споглядання, підняте на рівень інтелектуального, мислиме й пояснене, виведене з його одиничності й висловлене як необхідність» [9, с. 103].

В уявленнях вчених-педагогів процес соціалізації людини розглядається з позиції того, які впливи надає навколишній світ на людську особистість і яка реакція самої особистості визначається на ці впливи. Значуща роль у вивченні процесу соціалізації належить психології, де провідне місце займає аналіз розвитку особистісних якостей людини, в процесі його взаємодії з навколишнім соціумом. Як зазначає О.Авраменко, основоположним для аналізу проблеми соціалізації є позиція Г. Андрєєвої, яка розглядає процес соціалізації в двох аспектах, в яких людина не тільки засвоює соціальний досвід і систему соціальних відносин, а й перетворює навколишній світ завдяки своїй творчій діяльності [1, с. 1].

Т. Грицишина говорить про те, що визначаючи феномен «соціалізація» з позиції педагогічної науки, даний феномен полягає у вдосконаленні і

самозміні людини в рамках процесу оволодіння і відтворення їм культурної спадщини людства, що здійснюється через взаємодію людини зі стихійними, щодо направляються і цілеспрямовано створюваними умовами життя. Також вченим відзначається факт безперервності даного процесу [13, с. 12]

У ході фізіологічного, психологічного, соціально-особистісного розвитку дитини, його індивідуальних і вікових особливостей визначається процес соціалізації протікання психічних процесів зовнішніх впливів. У дослідженнях виявлено ці особливості. Однак, в цілому питання розвитку діалогічних відносин дитини зі світом і особливо з самим собою в системі дошкільної освіти представляються ще недостатньо вивченими.

Соціалізація – це безперервний процес, що триває все життя, це процес становлення особистості. Сутність соціалізації розкривається через процеси адаптації, інтеграції, саморозвитку і самореалізації [20, с. 14].

Проблема соціалізації визначається як одна з найбільш значущих стосовно основ буття сучасної людини. Соціум є найбільш активним середовищем щодо становлення, розвитку особистості людини, визначення її життєвих можливостей. Як зазначає Н. Захарова, в умовах сучасного соціуму визначається потреба у формуванні особистості нового типу. Йдеться про людину, яка здатна швидко реагувати на певне коло подій, змін тощо. За останні роки окреслилася проблема необхідності швидкого реагування людини на різні суспільні обставини, взаємодію із оточуючими тощо [22, с. 102].

Вчена Н. Гавриш, здійснивши аналіз наукової генези проблеми соціалізації особистості зазначила, що значний вплив щодо самого процесу та ставлення суспільства до нього визначає соціальний устрій держави, основні вимоги до соціального буття людини. На думку Н. Гавриш, поняття соціалізація тісно пов'язане з такими, як виховання та розвиток особистості [64, с. 58].

Термін «соціалізація» з'явився в Оксфордському словнику в 1826 році. Він є похідним від дієслова *соціалізувати*, який трактується як «перетворити

у соціальне, пристосовувати, робити придатним (відповідним) для життя в суспільстві» [20, с. 22].

У 1887 році американським вченим-соціологом Г. Гідденсом даний термін було введено до активного наукового обігу. У відомій праці «Теорія соціалізації» він обґрунтував специфіку даного процесу, вказавши на те, що сучасне для нього суспільство вимагає від людини готовності щодо взаємодії із людським оточенням, соціумом [80]. Послідовники теорії соціалізації здійснили не тільки її подальші розробки, але й заклали наукові підвалини багатьох наук, в яких вивчалася людина у суспільстві. Ці наукові пошуки активно здійснюються й сьогодні. Пізніше, до середини 20 століття, феномен «соціалізація» набуває міждисциплінарного статусу досліджень, стає важливою науковою щодо керування соціальними, культурними, освітніми та іншими процесами в державному устрої.

Наприклад, з позиції філософії (Е. Дюркгейм, І. Кант, Я. А. Коменський, Дж. Мід, Л. Фейєрбах та ін.) соціалізація переважно розглядалася у контексті «індивід-суспільство», визначаючи переважно роль суспільних відносин та суспільного устрою як домінуючих факторів у соціалізації особистості. Вирішальну роль щодо цього, вказували філософи, відіграють стосунки, взаємини між людьми у процесі спільної діяльності. Результатом такої взаємодії та діяльності є засвоєння індивідом духовних цінностей.

Соціолог І. Зверева розуміє під процесом соціалізації особистості її поступове й гармонійне входження у світ людських взаємозв'язків, які вже існують у суспільстві [23, с. 237].

Соціальне виховання – одне з найперспективніших напрямків роботи сучасної дошкільної освіти. Однак, ми не можемо не враховувати в цій роботі діяльність сім'ї і спільну роботу педколективу і батьків.

На думку О. Авраменко, ефективність соціального виховання вимірюється такими показниками як бути гідним і продуктивним членом суспільства, законослухняним громадянином, поважати права і свободи співгромадян, гідно виконувати соціальні ролі і обов'язки, адаптуватися в

соціальному середовищі і інтегруватися в життя суспільства. ці критерії є не що інше як ставлення дитини до суспільства, соціально значущої діяльності, ступінь активності життєвої позиції, ступінь сформованості соціального досвіду [1, с. 3].

В останні роки питання соціалізації дітей дошкільного віку розглядалися у наукових працях О. Авраменко, А. Богущ, Н. Гавриш, Н. Грама, Н. Ватутіної, Т. Жаровцевої, О. Караман, Л. Карнаух, О. Кононко, Н. Рогальської, С. Сайко, Т. Степанової, О. Трифонової та інших вчених.

Н. Гавриш висловлює думку стосовно того, що процес соціалізації має у своїй основі конфлікт, зумовлений протиріччями між ступенем входження людини до суспільства та індивідуалізованістю у ньому [64, с. 75]. За умови дотримання балансу між цими двома сторонами соціалізації можна говорити про гармонійну соціалізацію. Її навпаки – перебільшення ролі однієї із сторін призводить до пригнічення або збільшення індивідуальних можливостей людини або соціуму по відношенню до неї.

Усі ці особистісні якості можуть формуватися і розвиватися в умовах, створених в дошкільному навчальному закладі. Разом з тим, ми віддаємо собі звіт, що соціальне виховання дітей в дитячому саду може здійснюватися як в ході стихійного впливу соціальних факторів, так і в цілеспрямованому організованому процесі.

Н. Захарова, на основі аналізу праць видатних психологів середини 20 століття, зазначає, що стосовно дитини важливим змістовим компонентом соціалізації постає *образ світу людей*, соціального світу. У цьому сенсі поняття «образ» є способом відтворення ціннісного ставлення особистості до світу й регулювання практичної взаємодії із соціумом [22, с. 102].

Образ соціального світу стосовно дошкільника виникає у процесі його взаємодії із навколишнім світом. Це відображається у мозкових структурах за використання ресурсу життєвого та соціального досвіду. Чим функціональнішим буде процес становлення образу світу стосовно дитини, чим чіткішими й обґрунтованішими будуть її погляди на світ, тим

правильнішою, реалістичнішою буде певна система цінностей та власна життєва позиція.

Вчена І. Рогальська розглядає процес соціалізації особистості як такий, що зумовлює певне проходження дитиною рівнів (етапів) засвоєння соціальних зв'язків, соціокультурного досвіду. Основою такого процесу визначається «пізнання малюком суспільного довкілля, а також створення образу соціального світу», що було зазначено нами вище [57, с. 11].

О. Авраменко [1], на основі аналізу праць вчених Т. Кравченко, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, С. Савченко та ін. дослідників зазначає, що головними характеристиками процесу соціалізації дітей 6-7 років можна виділити, зокрема, такі як (рис. 1.1):

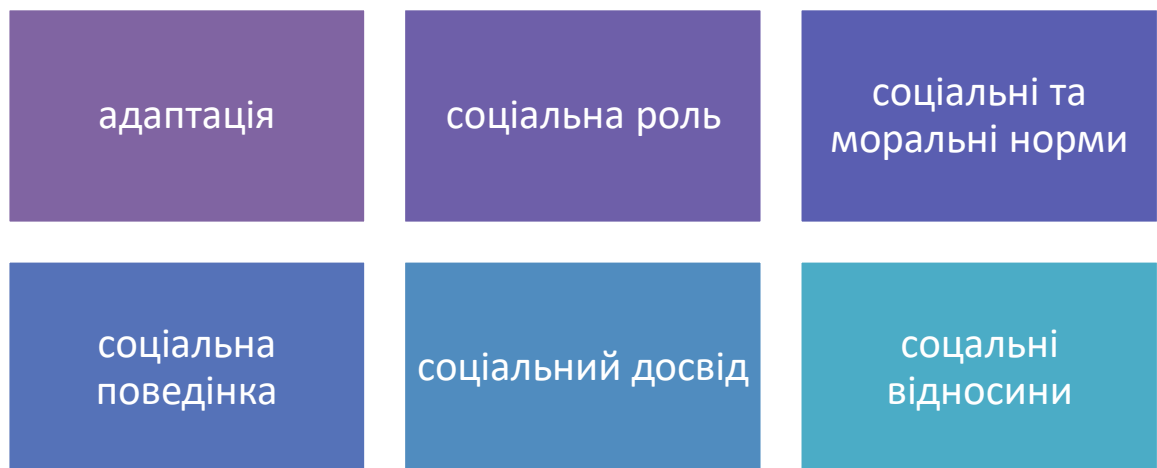

Рисунок 1.1. Головні характеристики соціалізації дітей старшого дошкільного віку (за О. Авраменко)

І. Рогальська визначила специфіку процесу соціалізації особистості у період дошкільного дитинства [58]. На думку вченої, вона визначається безперервністю зміни простору специфічного «соціального визрівання». Серед важливих завдань щодо соціалізації дошкільників І. Рогальська наголошує на наступних умовах:

- забезпечення активного пристосування дітей до нових для них соціальних умов життєдіяльності,
- набуття соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціального середовища;
- розширення і збагачення досвіду конструктивної взаємодії з людьми, які їх оточують, на міжособистісному рівні та побудову соціальних стосунків через розвиток способів комунікації,
- формування уявлень про способи і норми спілкування з довкіллям; розвиток активності, ініціативності, самостійності та відповідальності як базових якостей особистості та ряд інших [57, с. 18].

Вчені О. Кононко [31; 32], О. Косенчук [34], С. Курінна [37], Т. Піроженко [49], О. Хартман [49] вказують на те, що дошкільний вік є початковим етапом становлення особистості дитини, її соціалізації. На цьому етапі малюк визначається як суб'єкт діяльності, спілкування, пізнання та пізнавальної активності.

Безпосередня участь дитини в соціальних відносинах і діяльності, набуття завдяки цьому соціального досвіду, є способом досягнення необхідного рівня соціальної компетентності, формування потреб, інтересів, мотивації особистості. Дитина повинна відчувати себе активною дійовою особою в реальних життєвих подіях, соціальних відносинах, а також в ігрових діях і уявних ситуаціях.

Т. Поніманська переконливо доводить, що позитивні соціальні взаємини затребують певних соціальних навичок, яких дитина повинна набути. Пластичність, що дає можливість дитині дошкільного віку змінювати стиль спілкування з різними угрупованнями дорослих та дітей. Це, на думку вченої, може бути обумовлене можливістю перенесення вже набутих малюком соціально-комунікативних умінь та нові життєві ситуації. Поступово соціальні інтереси особистості стають постійними. Відносини з оточуючими – більш стабільними [53, с. 5].

Багато із вчених (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Варяниця та ін.) зазначають,

що інтенсивний розвиток моральних уявлень дітей, набуття ними форм суспільно прийнятної поведінки доповнюється визначенням ієрархії мотивів та потреб, елементів вольової регуляції поведінки [64].

На основі узагальнення даних наукових праць, присвячених проблемі соціалізації дітей дошкільного віку (Г. Беленька, Л. Варяниця, Н. Гавриш, О. Караман, О. Кононко, О. Копейкіна, Т. Кочубей, С. Литвиненко, М. Мід, Т. Піроженко, Н. Побірченко, Т. Поніманська, Ю. Приходько В. Сухомлинський та ін.) ми можемо представити компоненти соціалізації дитини у вигляді наступної структури (рис. 1.2).

Рисунок 1.2. Компоненти процесу соціалізації дошкільника

Дослідники Г. Рего, О. Рего визначають стосовно чинників соціалізації дошкільників наступні: особи, які безпосередньо контактують з дитиною, визначають вплив на її розвиток, виховання, навчання та соціалізацію; заклад дошкільної освіти як провідний інститут розвитку та виховання дитини; стихійні впливи, засоби масової інформації тощо [56, с. 165].

О. Кононко особливо наголошує щодо цього на ролі **соціального досвіду дитини**, який має різні чинники щодо його набуття. Особливої ваги у соціалізації малюка О. Кононко надає діяльності, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до оточуючого середовища, перетворення живої та неживої природи, власного Я [31, с. 51].

Дослідники Н. Русин та Н. Бобрушко виокремлюють серед сучасних технологій соціально-комунікативного розвитку дошкільників такі, як «Клубна година», «Соціальна акція», «Діти – волонтери», «Чарівний телефон» та ін. На думу дослідниць, такі технології виховують дружні стосунки між дітьми різного віку, шанобливе ставлення до оточуючих, формують вміння виявляти ініціативу, планувати свої дії та оцінювати результати. Завдяки використанню традиційних та новітніх технологій, форм та методів соціалізації, даний процес стає цікавішим для дошкільників, набуває більшої ефективності щодо ознайомлення дітей із соціальними відносинами [61, с. 97].

Таким чином, соціалізація – це процес, який визначає особистісні та соціальні можливості особистості, що зростає, формування її як члена суспільства, до якого вона належить. З поняттям соціалізації тісно поєднані такі, як соціальний розвиток (більш широке поняття), соціальне виховання (педагогічно обумовлене, більш вузьке), соціальна компетентність, соціальний досвід, соціальна активність, соціалізація-індивідуалізація, соціально-моральне виховання. Усі розглянуті нами поняття є взаємно упорядкованими стосовно логіки процесу соціалізації. У даному підрозділі ми розкрили специфіку соціалізації стосовно дітей 6-7 років.

1.2. Соціалізуючий потенціал художньо-перетворювальної діяльності щодо дітей передшкільного віку

У сучасному світі стрімко розвиваються технології, все більш ускладнюються процесів діяльності затребувані особистості здатні швидко соціально адаптуватися. М. Давидова зазначає у своїх роботах, що стає більш затребуваною «друга сторона соціалізації особистості – самореалізація особистістю своїх потенцій і творчих здібностей», що вимагає від особистості бути творчо активною, мати здатність ефективно і нестандартно мислити, знаходити способи вирішення проблем, швидко реагувати на зміни, бути готовим до роботи на стику різних напрямків діяльності, вміти формувати власну позицію, тобто володіти якостями, «які сприяють «самоствердженню особистості в конкурентно обумовленому середовищі» [15, с. 49].

З точки зору педагогіки потужним фактором соціалізації особистості, що дає значущі естетичні аксіоми в світосприйнятті людини, що сприяє набуттю соціального досвіду, а отже, і самореалізації особистості є взаємодія з навколишнім предметним світом. Від освіти вимагається концентрація уваги на стратегії розвитку творчого потенціалу майбутнього члена суспільства, для цього необхідно удосконалення всієї пізнавальної системи навчально-виховного процесу з урахуванням психологічних закономірностей.

Розглянемо ряд важливих понять щодо розкриття соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної діяльності.

Предметно-перетворювальна діяльність є способом існування людини, в основі цієї діяльності незадоволеність в предметі, в його невідповідність потребам, що вимагає пошуку перетворення.

Предмет – це те, на що спрямована увага, що людина може пізнати, проаналізувати, змінити, створити та перетворити [6, с. 513]. **Предметний світ** – це сукупність матеріальних предметів, його можна змінювати і

будувати новий.

Діяльність в словниковому тлумаченні – це форма ставлення до предметного миру, спрямована на доцільну зміну й перетворення в інтересах існування суспільства, в інтересах людей [48, с. 101].

Можна виділити два напрямки діяльності: виготовлення виробів за існуючим зразком або пропозиція нових, подумки задуманих, порівняльний вибір яких відбувається в залежності від поставлених вимог і естетичних переваг, на основі вибору відбувається їх матеріальне втілення.

У дослідженні К.Колесник простежується думка про те, що діяльність завжди спрямована на досягнення певної мети, у той час, як результат, який отримує людина, може цьому не відповідати. В залежності від мети, яка ставиться перед суб'єктами освітнього процесу, виокремлюються: перетворювальна, комунікативна, ціннісно-орієнтаційна діяльність. Продуктивний характер може визначати будь-яка із перелічених видів, якщо вона має об'єктивну новизну, особистісну або суспільну значущість та призводить до відчутних змін (у реальному та ідеальному) в існуючому [29].

Як стверджує А. Журавська, у залежності від об'єкта перетворення продуктивна діяльність виступає щодо перетворення:

- природи;
- суспільства;
- особистості (фізичного або духовного) за взаємодії двох або більше суб'єктів;
- перетворення власного «Я», яке визначає індивідуальний характер [20, с. 37].

Дослідження філософів і психологів визначили наступну закономірність: предметно-перетворювальна діяльність включає два напрямки соціальної сутності діяльності: з одного боку – набуття знань, умінь, навичок шляхом вивчення та виготовлення предмета, з іншого боку, засвоєння норм взаємовідносин, з урахуванням вікових особливостей, при включенні в систему цих відносин. Саме в предметно-перетворювальній

діяльності відбувається злиття ідеального та матеріального творення [там само].

А. Крамаренко зазначає, що предметно-перетворювальна діяльність дозволяє людині не тільки адаптуватися до світу природи, а й створювати предметний світ для свого існування, відповідно до своїх інтересів, цілей і завдань; вона орієнтована на вивчення вихідної ситуації, виявлення мети, результатів, які отримані, а також на дискусію учасників перетворювальної діяльності [36].

Самореалізація дитини старшого дошкільного віку в предметно-перетворювальної діяльності буде більш ефективною за умови більш раннього придбання ціннісних норм даної діяльності.

Говорячи про можливості соціалізації дитини 6-7 років засобами художньо-перетворювальної діяльності, слід зазначати, що ключовим акцентом у ній визначається художній образ. А. Івершинь, К. Бостан здійснили ґрунтовний аналіз специфіки формування художнього образу у дітей передшкільного віку у процесі дизайн-діяльності. Дослідники вказують: «Художній образ є сполучною ланкою в культурному діалозі між об'єктом і споживачем – це принциповий момент для дизайну» [26, с. 24].

О. Половіна висловлює думку про те що зерно образу, яке відшукується у спільній творчій роботі дітей і педагога – це джерело інформації, яке дошкільники активізують за допомоги уваги, уяви та фантазії [51, с. 25].

Нам прийнятна думка А. Івершинь, К. Бостан, А. Грізової, М. Кагана, І. Ликової, С. Матвієнко, Б. Неменського щодо шляхів виникнення художнього образу та можливостей здійснення такого процесу в перетворювальній діяльності стосовно старших дошкільників. А. Івершинь, з урахуванням даних наукових досліджень А. Грізової зазначає, що художній образ має головну характеристику – новизну, він є сполучною ланкою між об'єктом та споживачем [26]. Художній образ має естетичну природу, найважливішим

принципом його формування є принцип зіставлення, сенс якого полягає в певному поєднанні, коли одне ніби проглядається крізь інше [26, с. 24].

Продуктивний характер може мати будь-яка *діяльність*, якщо вона має об'єктивну новизну, особистісну або суспільну значущість та призводить до змін (у реальному або ідеальному) того, що вже існує або визначає те, чого не було раніше. Для перетворювальної діяльності не важливо, хто є діючим суб'єктом перетворення, для неї важливий об'єкт даного процесу та його оригінальний результат.

Як зазначає А. Ідрісова, у залежності від об'єкта перетворення, продуктивна діяльність може виступати: перетворенням природи, суспільства, перетворенням особистості (фізичним або духовним, за взаємодії двох або більш суб'єктів), свого власного Я, яке людина здійснює для самовдосконалення.

На основі даних дисертаційного дослідження О. Гервас можна зазначити, що в основі реалізації продуктивно-перетворюючої діяльності лежать проектування й технології, які стосуються сфер буття, що пов'язані із сукупністю методів та засобів впливу на навколишній світ з метою його змін, а також таких методів, що змінюються світогляд, проектно-перетворювальну культуру особистості та впливає на суспільство у цілому [10, с. 65].

Основною сферою предметно-перетворювальної діяльності в 20 ст. визначився дизайн, який поступово в своєму розвитку став дієвим засобом формування ціннісних відносин, відповідальним за гармонію взаємодії людини зі світом речей, які можуть набувати як гуманістичне, так і антигуманне напрямки дієвості у їхньому використанні [25].

Найбільш ґрунтовно зміст поняття *«художньо-продуктивна діяльність»* аналізується М. Штефан. Дослідниця визначає, що основою даного процесу лежить художній образ, який є характеристикою творчого мислення автора. Саме втілений образ, на думку М. Штефан, є своєрідним результатом цього мислення. У створеному виробі – художньому продукті,

він закріплюється, визначаючи образність, творчий задум та результат втілення [76, с. 201].

На основі аналізу праць дослідників ми надаємо наступне поняття: **художньо-перетворювальна діяльність** – це вид діяльності, в основі якої лежить творчий процес взаємодії з художнім образом, що втілюється в предметному виявленні або створенні нового творчого продукту (нового образу). Перетворення визначається як форма діяльності людини, через яку вона пізнає сутність речі. Художньо-образне віддзеркалення дійсності втілюється в видах мистецтва, а предметно-перетворювальний характер має ряд з них, наприклад, дизайн [10; 68; 74].

Вчений В. Тименко зазначив специфіку дизайн-освіти стосовно дитини старшого дошкільного віку. Основну увагу у дослідженні В. Тименко приділяє розвитку творчості у дитини під впливом перетворювальної діяльності. Таку діяльність автор називає **початковою дизайн-освітою**, яка має, у тому числі, й соціально-культурну функцію. Остання характеризується використанням у роботі широкого пласту культурних надбань, соціалізації людини у даному процесі [68, с. 16].

Дизайнерський підхід до предметно-перетворювальної діяльності найбільш відображає закономірність діяльності й відображає її соціальну сутність: проєкції на світ предметів і світ людей в основі предметно-перетворювальної діяльності вирішується одне з найважливіших завдань: «вміння вдивлятися, розглядати навколишній світ у всіх його проявах», тобто відбувається процес розуміння дійсності. У результаті змінюється сприймана людиною картина світу, з'являється прагнення і бажання брати участь у його перетворенні, досягненні найбільш оптимального шляху пошуку шляхів створення більш досконалого та сучасного предметного світу.

Освоєння дитиною дизайнерського підходу до перетворення предметів навколишнього світу дозволяє придбати спрямованість дій в перетворенні предметного світу. Тим самим набувається або розширюється життєвий досвід, в основі якого лежить самореалізація в предметно-перетворювальної

діяльності. Набуті в процесі освоєння дизайнерського підходу початкові ціннісні норми предметно-перетворювальної діяльності сприятимуть подальшій ефективній самореалізації особистості при взаємодії на професійному рівні з перетворенням предметного світу. З тим можна говорити про можливість розширення соціального досвіду дитини, вияву нею своїх особистісних можливостей.

Дослідник В. Котляр [35] підтримує думку В. Тименка про можливість застосування початкової дизайн-освіти. Стосовно дітей 6-9 років він визначає специфіку такої діяльності як: ігро-дизайн, художньо-ігрове проєктування та конструювання. В. Котляр зазначає, що головними завданнями організації художньо-перетворювальної діяльності дизайнерів-початківців є виховання у них інтересу до даної діяльності, естетичне ставлення до предметів, які їх оточують, можливість благоустрою навколишнього простору тощо [35, с. 78].

Ми висловлюємо припущення, що включення дітей і підлітків в соціальний контекст через різноманітні види ігрової, творчої або іншої діяльності сприяє більш активному особистісному й творчому розвитку. У самій дефініції творчості завжди наявний критерій суспільної значущості результатів. Можливості втілення дитиною задуманого нею художнього образу тими засобами та техніками, які їй доступні, значною мірою підвищує рівень її самооцінки (особистісного й творчого визначення).

У процесі творчої діяльності дитина вступає до творчої взаємодії з іншими учасниками такого процесу, вона потребує оцінки створеного нею від дорослого або однолітків. Складність втілення художнього образу спонукає дошкільника до прохання допомоги творчого характеру від педагога, батьків, інших дітей, що окреслює соціально-комунікативну сторону художньо-перетворювальної діяльності дитини.

Таким чином, художньо-перетворювальна діяльність має великий потенціал стосовно соціалізації дітей 6-7 років, обумовлений специфікою спільної діяльності, трудового (технологічного) та творчого процесу.

1.3. Специфіка передшкільного віку щодо соціалізації у заняттях предметно-перетворювальною діяльністю

Період передшкільного дитинства – сенситивний вік щодо набуття дитиною нової ситуації розвитку. Вчена І. Рогальська характеризує його перш за все, як такий, коли у малюка виокремлюється власна позиція щодо людей, які його оточують. Збільшується інтерес старшого дошкільника до світу дорослих, їхніх взаємин, окремих фактів з життя у минулому. Як особливу сферу дитячого інтересу слід зазначити культуру людей, традиції, які дошкільник вивчає як у процесі спілкування з людьми, так і шляхом практичної діяльності з доступними об'єктами культури [58, с. 290].

А. Журавська висловила припущення, що продуктивна діяльність слугує для малюка основою щодо успішної соціалізації. Головним чинником щодо зазначеного є привабливість об'єкту, що створюється у процесі продуктивної діяльності для їх авторів – дошкільників [20, с. 15]. Їм подобається займатися ліпленням, аплікацією, художнім конструюванням, ручною працею, малюванням тощо. Як правило, такі заняття мають творчий та моделюючий характер, а специфіка такої діяльності визначається її утворювальним характером та отриманням предметно-оформленого результату. Саме утворювальний характер продуктивної діяльності визначає великі соціалізуючі можливості стосовно дітей 6-7 років.

Т. Тростяницька здійснила аналіз специфіки формування технологічних умінь у дітей старшого дошкільного віку та вказала на те, що діти 6-7 років здатні до опанування простих технологічних, у тому числі – перетворювальних процесів та моделювання. У процесі конструювання, починаючи з трирічного віку, зазначає Т. Тростяницька, діти набувають умінь практичної, технологічної роботи, яка у наступному може мати більш яскраво визначений перетворювальний характер. У подальшому робота дітей все більш буде пов'язані із створенням художнього образу [69, с. 55].

С. Матвієнко характеризує передшкільний вік як такий, що відкриває для дитини великі можливості щодо розвитку особистості, у тому числі – у різних видах діяльності [42]. Розвиваються її психічні якості та властивості, які визначаються як соціальне підґрунтя. Розвиток пізнавальної активності значною мірою розширює можливості дошкільника щодо пізнання його навколишнього світу, встановлення логічних зв'язків між його предметами, явищами, світом природи, людей тощо. завдяки підвищенню ролі мовлення, дитина набуває необхідних мовленнєво-комунікативних умінь, які розширюють межі її соціального комунікування, а також щодо включення у різні види діяльності (ігрову, дослідницьку, предметно-перетворювальну, комунікативну, пізнавальну, трудову тощо).

Як наголошує дослідниця М. Штефан, для сучасного освітнього простору є актуальними питання щодо керівництва художньо-продуктивними видами діяльності дітей 6-7 років. Як відомо, дискусійність цього питання визначається тим, чи потрібно дорослому втручатися у сам процес дитячої творчості, якою мірою здійснювати навчання технологічних умінь дітей у таких видах творчої діяльності, як: театралізована, музична, хореографічна, художньо-конструювальна тощо [76, с. 203].

У теорії Л. Виготського було вказано на те, що у дітей розвиток фантазії та уяви здійснюється на основі набутого досвіду. Його основу, у свою чергу, складають приклади, повторювання за зразком й опанування певних навичок зі створення виробу.

Відома у психології Я-концепція особистості дошкільника збагачується за рахунок я-зусиль, які проявляються в ініціативних діях по відношенню до себе та інших. Я-зусилля дитини, спонукувані дорослим, призводять до вирішення людинознавчих завдань, закладених в спеціально сконструйованих «я-ситуаціях». Це сприяє збагаченню внутрішнього досвіду особистості, його перетворенню, отже, інтенсивному розвитку внутрішньої саморегуляції (зміни внутрішнього світу дитини).

Стосовно дітей передшкільного віку перетворювальна діяльність має широкі можливості, оскільки у закладі дошкільної освіти педагогами проводиться відповідна робота щодо розвитку особистості дитини та набуття нею ряду компетентностей за державним стандартом дошкільної освіти – БКДО [2]. Стосовно нашої проблематики, першорядно слід вказати на такі, що набуваються за освітніми напрямами «Дитина у соціумі» [2, с. 16], «Дитина у світі мистецтва» [2, с. 21], «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» [2, с. 9].

За освітнім напрямом Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі майбутній школяр має набути предметно-практичної, технологічної компетентності, яка найбільшою мірою суголосна основа початкової дизайн-діяльності, має перетворювальний характер. Емоційно-ціннісне ставлення дитини до об'єктів навколишнього світу характеризується інтересом до перетворення об'єктів навколишнього світу, бажанням включитися до такої діяльності (конструювання та моделювання). Вказується на те, що перетворювальна діяльність може бути як індивідуальною, так і колективною. Зазначається, що основним акцентом у художньо-перетворювальній роботі дітей має визначитися прийняття цікавих, конструктивних, предметно-практичних завдань. Вони мають окреслювати для дитини її участь у суспільно важливій, творчій, цікавій діяльності спільно з однолітками або дорослими [там само].

В освітньому напрямі Дитина у соціумі зазначається важливість залучення дітей до таких видів роботи, які будуть розвивати у них навички соціальної комунікації, творчої взаємодії, узгодженості дій тощо [34, с. 4].

Усі види компетентностей, які має набути дитина передшкільного віку, реалізуються в її подальшому шкільному навчанні. Саме тому повинна прослідковуватися наступність у проведенні педагогами обох освітніх ланок ефективності занять дітей художньо-перетворювальною діяльністю та забезпечення соціалізуючого характеру такої роботи.

Дослідниця О. Яструб здійснила порівняльний аналіз щодо синхронізації компетентностей дітей старшого дошкільного віку та учнів перших класів НУШ [79, с. 474].

Зазначимо, що згідно БКДО у дитини передшкільного віку мають бути сформовані предметно-практична, технологічна та мистецько-творча компетентність, які в НУШ визначається в ряді компетентностей, у тому числі – культурної, пов'язаній із заняттями дітей різними видами мистецтва. Завдяки синхронізації компетентностей стосовно дітей передшкільного віку та учнів першого класу забезпечується наступність між освітніми ланками, полегшується адаптація дитини до шкільного навчання.

Засвоєння дитиною-дошкільником необхідних компетенцій, як стосовно майбутньої навчальної діяльності, опанування нею різних навчальних і трудових процесів, так і стосовно соціальної компетентності, є вимогою часу, підтвердженою світовою практикою передшкільної освіти.

Таким чином, передшкільний вік визначає великі можливості для дитини щодо соціалізації з огляду на прилучення до культури, її артефактів, вивчення певних зразків, їхнього аналізу та створення на цій основі власного продукту творчості. Робота над виробом розвиває особистісні якості дитини (креативність, акуратність, старанність, посидючість тощо), які є позитивною основою для соціалізації. Спільний характер художньо-творчої діяльності дітей у перетворювальній діяльності розвиває їхні особистісно-командні (колективістські) якості, які необхідні дитині для навчання у школі та подальшої соціалізації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Соціальні зміни в суспільстві все більш загострюються проблему ранньої соціалізації, формування домірної до віку соціальної компетентності, що вимагає глибокого вивчення вихователями психолого-педагогічних основ процесу соціалізації дитини дошкільного віку.

Під соціалізацією розуміється процес формування індивіда як члена суспільства, до якого він належить. Соціалізація визначає взаємозв'язок із соціальним розвитком (як ширшого поняття), соціальним вихованням (вужчим та педагогічно обумовленим) поняттям за умови оволодіння дитиною соціально-культурними досвідом (його засвоєння та відтворення) й набуття необхідного рівня індивідуалізованості.

Кінцевим показником соціалізованості є рівень соціальної компетентності як інтегрального визначення набутих знань та умінь соціальної взаємодії та розвинених щодо цього особистісних якостей. Механізмами соціалізації є: традиційний, інституційний, міжособистісний та ін.

Специфіка процесу соціалізації у предшкільний період визначається зрослими віковими, фізичними, психологічним, комунікативними та іншими можливостями дітей, а також підвищеною чутливістю, відкритістю до світу, вразливістю до зовнішніх впливів тощо. У то й же час, суттєвий ресурс психічного розвитку та соціалізації дитини становить можливість створення нею своєрідного захисного оточення.

Важливу роль у соціалізації дитини відіграють різні фактори, у тому числі – види діяльності, до яких дитина залучається (ігрова, соціально-комунікативна, мовленнєва, трудова тощо). Специфічним видом діяльності, яка визначає соціалізуючий потенціал, є предметно-перетворювальна. Вона має переважно колективні форми дитячої праці, знайомить дітей з технологічними процесами, розвиває їхній особистісно-творчий потенціал, формує навички соціальної комунікації.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ХУДОЖНЬО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Програма та результати констатувального експерименту

У Розділі I нашої наукової роботи проблема соціалізації дітей 6-7 років досліджувалася на теоретичному рівні. Це надало нам можливість визначити головні аспекти вищезазначеної проблеми, проаналізувати специфіку передшкільного віку з огляду на соціалізацію та розглянути найважливіші засади художньо-перетворювальної діяльності.

Задля вивчення реального стану практики закладу дошкільної освіти щодо сутності та ефективності процесу соціалізації старших дошкільників необхідним визначилося проведення констатувального експерименту. Задля цього нами було розроблено критерії та показники соціалізованості дітей з урахуванням впливу на даний процес художньої діяльності перетворювального характеру.

Розробку означених критеріїв ми здійснювали з урахуванням даних праць таких науковців, як Н. Вальнер, Н. Водолаги, Н. Гавриш, І. Кисельової, О. Кононко, І. Печенко, Т. Піроженко та ін. Вплив продуктивної діяльності на розвиток дітей дошкільного віку визначається з праць Н. Голоти, Л. Крайнової, С. Матвієнко, О. Половіної, М. Полякової, Ю. Соловйової, Г. Сухорукової, Є. Шанц та ін. дослідників.

Нами було розроблено наступні критерії та їхні якісні характеристики (дод. А):

Когнітивний критерій соціалізованості дитини передшкільного віку характеризує наявність певного обсягу знань та уявлень про соціум, соціально прийнятні способи дій та провів поведінки. Ми погоджуємося з думкою вченої О. Кононко щодо важливості домірного формування у дітей

соціально-моральних категорій. Під ними вчена визначає низку знань, уявлень, умінь, які є необхідними дитині у її соціальному зростанні, взаємодії з іншими людьми.

У Базовому компоненті дошкільної освіти за освітнім напрямом «Дитина у соціумі» вказується на важливість формування соціально-комунікативної компетентності. Вона визначає комунікативні можливості зростаючої особистості стосовно соціуму – виявлення дитиною правил соціально схвалюваної поведінки, дій, взаємин, способів спілкування тощо. Вчені А. Богуш та І. Рогальська вказують на необхідність сформування своєрідної «знаннєвої бази» стосовно соціуму. Під такою базою розуміються специфічні знання щодо взаємовідносин людей, способів комунікацій, організації спільної результативної діяльності.

Отже, когнітивний критерій має спрямування на визначення наявності у старших дошкільників знань і уявлень про правила поведінки при спілкуванні та взаємодії із однолітками та дорослими.

Показники даного критерію :

- 1) розуміння старшим дошкільником основ соціально прийнятної поведінки, у тому числі – правил поведінки при спілкуванні;
- 2) здатність до аналізу запропонованих соціально спрямованих ситуацій та знаходження шляхів їхнього розв'язання;

Задля перевірки когнітивного критерію нами було проведено наступні методики:

- 1) індивідуальну бесіду з дітьми (дод. Б);
- 2) методику «Картинки» (дод. В).

Емоційно-мотиваційний критерій соціалізованості дітей передшкільного віку спрямований на з'ясування їхніх можливостей щодо здатності розпізнавати настрій та емоційні стани як власні, так і інших людей. З огляду на специфіку формування соціально-комунікативної компетентності у дітей 6-7 років, дорослим визначається за необхідне навчати дітей означених умінь, проводити роботу над тим, щоб діти уміли

доцільно реагувати на емоційно-психологічні стани. Дослідниця А. Уразова наголошує на важливості створення у процесі роботи педагога з дітьми на особливому емоційному фоні, який буде сприяти налагодженню спілкування під час ігор, занять, дозвіллевої діяльності тощо. Емоційний фон гри та спілкування дітей, зазначає А. Уразова є важливим для діяльності та комунікацій, бо емоції регулюють психічні процеси та функції у дитини, що, у свою чергу, сприяє становленню особистості малюка, розвиває його вольову сферу (самоорганізація, самоконтроль). Ми поділяємо цю думку, яка визначає необхідність відповідної організації перетворювальної діяльності дошкільників, яка має переважно колективний характер.

Показники емоційно-мотиваційного критерію:

- 1) наявність позитивних емоцій під час спільної діяльності (навчальної, ігрової, художньо-продуктивної);
- 2) бажання налагоджувати гармонійні стосунки з іншими дітьми;

Дібрані нами *методики* перевірки даного критерію:

- 1) методика «Головоломка» (за О. Смірноюю) (дод. Г) [37].
- 2) спостереження за емоційними та поведінковими проявами дітей під час їхньої спільної діяльності (дод. Д);

Реальний стан сформованості соціальних умінь дітей у перетворювальній діяльності визначається через застосування ***поведінково-діяльнісного критерію***. Його сутність характеризується можливостями дослідження поведінкових проявів дошкільників з огляду на дотримання ними норм поведінки, соціально схвалюваних вчинків. Вчена О. Кононко, аналізуючи специфіку соціалізації дитини 6-7 років вказує на важливість вияву дитиною сформованих особистісних якостей, – самостійності, ініціативності, активності тощо, – в усіх видах діяльності. І. Рогальська визначає поведінковий компонент соціалізованості дитини передшкільного віку як сукупність дій, способів комунікування, проявів поведінки тощо.

Ми визначили наступні показники вищезазначеного критерію:

- 1) сформовані навички взаємодії та співробітництва;

- 2) розвиненість умінь дотримання етапів спільної діяльності;
- 3) уміння взаємодіяти гармонійно та безконфліктно.

Перевірка поведінково-діяльнісного критерію здійснювалася через проведення методики спостереження за поведінкою та діями старших дошкільників у їхніх заняттях перетворювальною діяльністю (дод. Д).

Перейдемо до висвітлення результатів та їхнього аналізу після застосування діагностичних методик у напрямі роботи з дітьми передшкільного віку щодо з'ясування рівня їхньої соціалізованості.

Метою експерименту було вивчення стану практики закладу дошкільної освіти щодо соціалізованості дітей 6-7 років засобами продуктивних видів діяльності та виявлення чинників впливу на ефективність даного процесу. До експериментальної роботи було залучено 29 дітей старшої групи, 12 вихователів садочка. Розподіл дітей передшкільного віку на групи експерименту не здійснювався.

Перейдемо до висвітлення результатів проведення методик діагностування за **когнітивним критерієм** соціалізованості дітей 6-7 років.

За **діагностичною методикою «Картинки»**, метою якою було визначення знань дітей про способи гармонійної взаємодії, розуміння необхідності поступитися в конфліктних ситуаціях. Мета даної методики: визначення одного з аспектів просоціальної поведінки дошкільників – здатності поступитись. У даній методиці дитина повинна вирішити певну проблему, пов'язану з відносинами людей або з життям суспільства.

У якості основних показників міжособистісних стосунків використовуються наступні параметри: суб'єктивна значущість однолітка для дитини, яка проявляється у загальному інтересі до інших; спрямованість на однолітка, тобто здатність поступитись, допомогти; здатність до співчуття і співпереживання.

За отриманими даними цієї методики ми встановили, що 60% старших дошкільників не набули необхідних по віку знань та уявлень гармонійної, безконфліктної взаємодії, зокрема – й здатності поступатися задля

розв'язання конфлікту. Тільки 30% дітей одразу й самостійно вказало на шляхи вирішення конфліктних ситуацій за усіма чотирма ситуаціями методики. Відповіді дітей цієї групи відрізнялися аргументованістю та повнотою. Серед запропонованих варіантів вияву поступливості можна назвати наступні: «дівчинка навмисне зламала іграшку, тому має або її полагодити, або віддати натомість свою» (Каріна Г.), «якщо хлопчик руйнує ті споруди, які створили діти, він має вибачитися» (Сашко А.).

45% респондентів надали достатньо правильні відповіді, які потребували уточнюючих питань, а також не були достатньо повними та аргументованими. Майже усі діти запропонували, як варіант, хлопчика, який руйнує споруди інших дітей, виключити його з числа гравців з тим, щоб він усвідомив неправильність своєї поведінки та змінив її. З даної групи дітей тільки 3 учасників методики вказало на те, що хлопчикові слід пояснити неправильність його дій, провести з ним бесіду з тим, щоб він виправляв свою поведінку. Серед пропозицій дітей цієї групи відповідей були такі, як: «Хлопчик вчинив неправильно, тому має вбачитися й перед дітьми, бо ніхто не захоче з ним дружити» (Катя М.).

Зазначимо, що 25% учасників цієї методики не змогли самостійно, аргументовано викласти свої думки стосовно запропонованих експериментатором ситуацій. Свою участь у цій формі роботи вони розуміли як нескладні відповіді на поставлені дорослим питання (однозначні відповіді типу так-ні). Найскладнішим питанням для дітей цієї групи було таке, як «як би ти вчинив / вчинила на місці скривдженого хлопчика (або скривдженої дівчинки)?». З відповідей дітей відчувався брак досвіду мовленнєвої комунікації, практична відсутність умінь висловлювати власну думку, розмірковувати, пропонувати варіанти.

На нашу думку, відповіді дітей засвідчили те, що вихователі, а можливо – й батьки, не приділяють належну увагу формуванню основ комунікацій дітей щодо висловлювання своєї думки, власної соціальної позиції.

Кількісні результати за методикою Картинки надано у діаграмі 2.1

Діаграма 2.1. Кількісні результати розподілу дітей за методикою «Картинки»

Перейдемо до висвітлення результатів, які ми отримали після проведення *індивідуальної бесіди з дітьми* передшкільного віку. Логіка укладання питань цієї бесіди була спрямована на визначення соціалізуючого впливу продуктивної діяльності дітей. На думку 2/3 респондентів, улюбленим видом діяльності спільної діяльності є конструювання, переважно – із готових матеріалів: блоків, конструкторів, кубики. У даному видів діяльності більшість дітей, опитаних нами, вбачає можливість цікавої гри з іншими. При цьому хлопчики надали перевагу спільному будівництву будинків, гаражів, ангарів, додатковому використанню у даному процесі різних видів машин та ляльок типу військових. Більшість дівчаток надали перевагу конструюванню будинків з меблями, доповненими ляльками та дизайном кімнат.

Колективні ігри творчого спрямування подобаються 70% хлопчиків та 55% дівчаток, тоді як останні вказали на уподобання грати самим з ляльками.

З тим, що визначають уподобання гратися самім, визначилося 33% хлопчиків старшої групи.

На наше питання стосовно того, наскільки вони вбачають себе повноправними членами ігрового колективу, визначило такі можливості 55% хлопчиків та 45% дівчат. Ще 35% хлопчиків та 30% дівчаток зазначали, що добрі ігрові стосунки складають у залежності від того, з ким така гра відбувається. Решта старших дошкільників (майже 33% з групи опитуваних) визначила байдуже ставлення щодо відповіді на наше питання.

Розвиненість умінь соціальної комунікації впливає на розвиток особистісних якостей дитини, зокрема, таких як ініціативність, активність, впевненість у собі тощо. Проте, з відповідей дітей на наступне питання бесіди ми дізналися, що впевненими у своїх уміннях колективної взаємодії вважають себе лише 27% дітей передшкільного віку. Вони вказали на те, що їм комфортно брати участь в іграх будь-яких дитячих групувань. «Я з усіма дітьми дружу, не ображаю їх, вони усі зі мною гарно граються» (Віолетта К.), «Коли я граюся з дітьми, я керую ними, у мене виходить» (Іванко М.). з відповідей дітей цієї групи опитування ми встановили, що достатня впевненість у своїх соціально-комунікативних можливостях надає їм можливість швидкого встановлення контактів з іншими учасниками (гри, заняття, форми проведення дозвілля тощо). З тим, діти, достатньо впевнені у собі, більшою мірою звертають увагу на розгортання ігрової дії, розподілу ролей, обрання гравцями цікавих атрибутів тощо.

65% старших дошкільників не визначили впевненість у своїх можливостях гармонійної взаємодії з іншими дітьми у спільних формах роботи. З тим, абсолютно невпевнених у собі виявилось лише 5 дітей (17%). Решта дітей передшкільного віку, за їхніми власними визначеннями, є невпевненими у собі, особливо – у прийнятті тих рішень, що стосуються розподілу функцій виконання спільної роботи. Як правило, вони чекають таких рішень від дорослого або від більш активних дітей. Їх переважно задовольняє роль виконавця, часто – дії якого майже повсякчас контролює

або коригує інша людина.

У діаграмі 2.2. представлено кількісні відсоткові результати діагностики соціальних відчуттів (впевненості у собі) стосовно дітей 6-7 років у їхніх колективних заняттях перетворювальною діяльністю.

Діаграма 2.2. Результати опитування дітей щодо визначення впевненості у собі під час спільної діяльності (надано у %)

За результатами, наданими у діаграмі, визначається, що майже однакова кількість дошкільників визначила соціальні відчуття у колективних заняттях: 6 дітей вказало на впевненість у собі (17% опитуваних). З тим, суттєву невпевненість у своїх діях і комунікативних контактах відчувають 5 дітей (14% опитуваних). Ми з'ясували, що 34% респондентів беруть участь у спільних заходах без відчуття власних можливостей, що не дає їм реалізувати особистісні можливості, наприклад, – розв'язувати виниклі у процесі колективної роботи суперечки, гострі ситуації тощо.

Важливим чинником соціалізації дітей процесу групової взаємодії визначається досвід, у тому числі – як організатора та виконавця. Вихователь ЗДО, організовуючи певну діяльність дітей, має сприяти тому, щоб кожна

дитина мала змогу реалізувати свій особистісний потенціал. Проте, лише 3 дітей (10% учасників) вказали на те, що вони мають досвід керівництв різними видами діяльності (ігрова – 2 учасники, конструювання – 1 учасник). 35% опитуваних набули досвіду виконання організаторських функцій частково, коли на цьому наголошував вихователь, без ініціативи самих дітей. Також діти визначали неповномірну спроможність здійснювати керівництво діяльністю до кінця. 39% дітей передшкільного віку ніколи не виявляли своїх особистісних можливостей організації спільних занять. 16% респондентів мали такий соціальних досвід, проте не вважають його вдалим.

На останнє питання нашої індивідуальної бесіди, яке стосувалося визначення дітьми відповідності своєї поведінки соціально-моральним нормам, ми отримала наступні результати. 37% старших дошкільників вважають її достатньо прийнятною для їхньої участі у спільних формах роботи. 55% респондентів надали відповіді щодо цього за наших уточнень, якою саме з огляду на моральність спільних дій і поведінкових проявів має бути їхня взаємодія з іншими. Ще 8% опитуваних у процесі бесіди не надали відповідь на це питання.

Підсумкові результати, отримані нами за методикою індивідуальної бесіди з дітьми надано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Рівневі кількісно-відсоткові результати проведення індивідуальної бесіди з дітьми

Рівень	Кількість дітей	Відсотковий показник
Високий	6	20%
Середній	13	45%
Низький	10	35%

Узагальнені результати щодо рівня соціалізованості дітей передшкільного віку у процесі спільної діяльності за когнітивним критерієм соціалізованості дітей передшкільного віку представлено у таблиці 2.3.

Рівневі кількісно-відсоткові результати соціалізованості дітей 6-7 років за когнітивним критерієм

Рівень	Кількість дітей	Відсотковий показник
Високий	5	16
Середній	13	44
Низький	11	40

З наведених даних таблиці визначається, що лише 16% майбутніх першокласників мають знання та уявлення про правила та норми соціально прийнятної поведінки. Діти цієї групи набули умінь самооцінки, уміють визначати свої особистісні можливості щодо участі у спільних заходах. У сукупності, 84% випускників закладу дошкільної освіти не набули таких умінь і не вважають за необхідне самостійно аналізувати свої дії та вчинки у спільній діяльності. З них 40% - включається до такої діяльності на рівні пасивного сприймання процедури спільної діяльності та своєї участі щодо цього.

Перейдемо до аналізу результатів методик, отриманих нами у дослідженні **емоційно-мотиваційного критерію** соціалізованості дітей передшкільного віку. За результатами *методики Головоломка* нами було з'ясовано, якою мірою у дітей передшкільного віку є розвиненими мотиви щодо надання допомоги одноліткам і ступінь захоплення спільною роботою.

Згідно з процедурою проведення цієї діагностичної методики з'ясувалося, наскільки у дітей 6-7 років є розвиненою мотивація надання допомоги іншим учасникам спільної діяльності та ступінь захоплення нею. Також визначалося, наскільки у майбутніх школярів сформовані уміння вияву позитивного або негативного ставлення до колективної взаємодії у процесі художньо-перетворювальної діяльності.

У відповідності із процедурою проведення цієї методики, дітям було запропоновано п'ять експериментальних ситуацій, які пов'язані із

складанням головоломки за частинами та виконанням нескладних пов'язаних із ходом роботи завдань. Ними фіксувалося, наскільки діти, які спостерігали за однолітками, які склали головоломку, виявляли здатність до співпереживання, намагання надання реальної допомоги.

Встановлено, що активне, співчутливе реагування на складнощі у виконанні завдань іншими дітьми виявили майже 45% респондентів. Вони намагалися надати допомогу, на їхніх обличчях була стурбованість за невдачі іншого або радість при успішних діях гравця.

Ще 40% старших дошкільників виявляли співучасть та бажання допомоги ситуативно, спираючись на власні можливості з надання реальної допомоги у ситуації, що склалася у гравця. Решта, 15% дітей передшкільного віку майже не включалася до перебігу роботи. Діти не коментували дії іншого, практично не виявляли співчуття, їхні емоційні реакції були пасивно-стриманими.

Проведене *цілеспрямоване спостереження* за емоційними проявами дітей під час занять продуктивними видами праці засвідчило, що усі учасники експерименту із задоволенням займаються такою діяльністю. Задля проведення цієї методики ми обрали три види продуктивної дитячої діяльності – конструювання, аплікацію та художню працю. Спостереження проводилося у заняттєвих формах роботи, куди було включено означені види дитячої праці та зображувальної діяльності, а також у самостійній заняттях дітей у вільні години другої половини дня.

Усього нами було проведено 4 сеанси спостереження у заняттєвих формах організації життєдіяльності та 5 спостережень за емоційними проявами, характером спілкувань, поведінкою, способами комунікування дітей. Це дозволило нам визначити, наскільки емоційний стан дитини впливає на її соціальні можливості щодо комфортної взаємодії, наскільки заняття творчо-перетворювальними видами діяльності впливають на настрій, емоційний стан, ставлення дітей до праці та учасників творчого процесу.

Нами з'ясовано, що тільки 33% дітей передшкільного віку визначають

здатність до підтримки позитивної, дружньої, творчої атмосфери на заняттях, у процесі спільної роботи. Переважно, ці ж діти, працюючи індивідуально над роботою, виявляють старанність, посидючість. Вони займаються роботою, не відволікаються, не заважають іншим. У процесі діяльності діти цієї групи зберігають достатньо рівний позитивний емоційний стан. У разі необхідності спокійно та ввічливо звертаються за допомогою (у 80% ситуацій спостереження діти спершу звертаються за консультацією або просять допомоги у вихователя, а потім – у когось із дітей).

Ще 45% старших дошкільників виявили здатність до тривалого збереження емоційного стану, який сприяє підтримці дружніх, творчих стосунків у роботі (як колективній, так і індивідуальній). Проте, на зміну настрою таких дітей здатні визначати вплив такі чинники, як: численні помилки у роботі, які дитині важко самій усунути; не сформованість належних технологічних умінь щодо створення виробу; заважання іншим дітям; невміння доводити розпочате до логічного закінчення.

Решта, майже 22% дітей 6-7 років у процесі усіх спостережень не виявляла самостійного бажання включатися до роботи або така мотивація зберігалася дуже короткий час. Діти з тим, щоб не нудьгувати, намагалися втручатися у роботу інших, відволікали їх або робили елементарні технологічні процеси (наклеювання, розрізання) безсистемно. Вони не виявляли зацікавленість в контактах спільної роботи, їхній настрій визначав або нудьгування, або бажання порушувати дисципліну у робочому процесі.

Отже, за результатами проведених методик обстеження емоційно-мотиваційного критерію соціалізованості дітей передшкільного віку визначено, що лише у 1/5 майбутніх школярів сформовані уміння щодо керування власними емоціями, співчуття, співучасті. В улюбленій дитьми творчо-перетворювальній діяльності майже 2/3 дошкільників не виявляють здатності до підтримки позитивного емоційного фону для роботи та спілкування. Ці діти скеровуються у роботі своїми бажаннями, настроями, емоційною налаштованістю на взаємодію з іншими. Вони не виявляють

умінь колективної взаємодії, не намагаються встановити контакти з іншими

Нижче надано дані щодо розподілу дітей за рівнями сформованості емоційно-мотиваційного критерію їхньої соціалізованості.

Розподіл старших дошкільників за емоційно-мотиваційним критерієм соціалізованості надано у табл. 2.4:

Таблиця 2.4

Рівневі, кількісні та відсоткові результати соціалізованості старших дошкільників за емоційно-мотиваційним критерієм

Рівень	Кількість дітей	Відсотковий показник
Високий	7	24
Середній	10	35
Низький	12	41

Перейдемо до висвітлення результатів, які ми з'ясували по проведенню методики діагностування **поведінкового критерію** соціалізованості випускників закладу дошкільної освіти. Оскільки логіка діагностування цього критерію була пов'язана із необхідністю спостереження за поведінковими, діяльнісними та пов'язаними із цим емоційними проявами, усі ці аспекти експериментальної роботи були включені нами до процедури проведення **спостереження**.

Перш за все, нас цікавило, наскільки у дітей 6-7 років сформовані уміння взаємодії у спільній діяльності. Нами було ураховано, що колективні заняття перетворювальною діяльністю є одними із найулюбленіших для дітей. Часто діти люблять працювати самостійно, проте їх зацікавлюють і колективні види роботи, до участі в яких їх мотивує педагог.

Ми з'ясували, що у ході проведення різних форм організації життєдіяльності, 66% дітей виявляють достатньо сформовані уміння соціально прийнятної поведінки та уміння участі у колективних видах роботи. Проте, з появою певних конфліктних ситуацій при проведенні означених форм роботи, лише 40% дітей одразу визначають у поведінці

можливості урегулювання спірних ситуацій, а також сталі навички поведінки. Ці діти налаштовані на урегулювання непорозумінь і закликають до цього інших дітей, пропонують шляхи вирішення конфлікту.

33% дітей, як визначили дані спостереження, скеровуються в участі у спільних формах роботи вказівками дорослого, підпорядковуються його зауваженням. Дошкільники практично не визначають ініціативності щодо підтримки гарних, доброзичливих стосунків у спільній роботі. Проте, при проведенні самостійних занять малюванням, художньою працею вони визначають можливості працювати самостійно, зосереджено, не відволікати інших.

У табл. 2.5 надано результати рівневого, кількісного та відсоткового розподілу дітей передшкільного віку за поведінковим критерієм соціалізованості

Таблиця 2.5

Результати соціалізованості старших дошкільників за поведінковим критерієм

Рівень	Кількість дітей	Відсотковий показник
Високий	6	21
Середній	10	35
Низький	13	44

Як засвідчують результати, представлені у таблиці, поведінковий критерій виявився найменш забезпеченим щодо рівнів соціалізованості старших дошкільників. Майже $\frac{3}{4}$ випускників ЗДО не виявили сформованих умінь спільної роботи, умінь повністю утримуватися від конфліктів. Більшість дітей групи не володіє навичками щодо надання нових ідей для проведення роботи, а також щодо підпорядкування власних дій інтересам розпочатої справи.

За результатами узагальнення отриманих даних за усіма

діагностичними методиками проведення констатувального експерименту отримано результати, представлені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Розподіл дітей передшкільного віку за рівнями соціалізованості (на констатувальному етапі)

Рівні	Критерії						Усього	
	<i>когнітивний</i>		<i>емоційно-мотиваційний</i>		<i>поведінковий</i>			
Високий	6	21	7	24	6	21	6	21
Середній	13	44	10	35	10	35	11	38
Низький	10	35	12	41	13	44	12	41

З урахуванням отриманих кількісних даних та стану педагогічної діяльності щодо соціалізації дітей передшкільного віку у ЗДО засобами художньо-перетворювальної діяльності нами визначено три відповідні рівні, якісну характеристику яких наведено нижче.

До *високого рівня соціалізованості* можна віднести дітей, які мають необхідний до віку обсяг знань та уявлень про соціально прийнятні норми та правила поведінки. Вони виявляють інтерес до різних видів продуктивної діяльності, їм подобається працювати як індивідуально, так і у групі. Вони адекватно реагують на поставлені завдання – як дорослим, так і однолітками. Уміння продуктивної діяльності вони легко переносять на групову роботу, намагаються надавати поради щодо її кращої організації. Малюки цього рівня здатні керувати власним емоційним станом, стримувати себе, не вступати в конфлікти. З дітьми вони достатньо толерантні, підтримують їх у творчих пошуках і конкретних практичних елементах роботи. Багато у чому здатні проявити свої організаторські можливості. Таких дітей виявлено 21% від загальної кількості учасників експерименту.

Середній рівень соціалізованості характеризує дітей 6-7 років, у яких несповна сформовані знання та уявлення щодо взаємодії із соціумом. У різних формах діяльності, педагогічного керівництва, виявленого інтересу до роботи, ці діти можуть визначати різні способи спілкування. Вони достатньою мірою розуміють суть моральних категорій, проте дотримуються правил моральної поведінки на свій розсуд, відповідно до дій інших дітей. Їхні соціальні дії не відрізняються стабільністю та часто скеровуються авторитетом значущих однолітків. Діти цього рівня визначають змінне ставлення до занять продуктивними видами діяльності, на що значною мірою впливає інтерес до створення виробу або інтерес до спільної роботи з іншими дітьми. У колективній роботі вони можуть визначати власні уподобання стосовно обрання напарника, проте не мають навичок щодо продукування своїх ідей. Не завжди визначають здатність до керування власним емоційним станом, часто такі дії здійснює дорослий. На середньому рівні соціалізованості перебувало 38% вихованців старшої групи садочка.

Низький рівень соціалізації у продуктивних видах діяльності обумовлюється стосовно дітей 6-7 років, які мають достатній обсяг знань про правила соціальної поведінки. Проте, вони часто не підкріплені власним життєвим досвідом дітей. малята не мають належних навичок соціальних комунікацій. У переважній більшості ситуацій, які складаються на заняттях та у самостійній діяльності, діти поводять себе за вказівками вихователя або йдучи від власного емоційного стану. Здатні до вияву агресії, конфліктів або навпаки, не бажають долучатися до спільної роботи. таких дітей може характеризувати невпевненість у собі, невміння правильно й безконфліктно визначити свої наміри щодо організації спільної роботи. Дітей низького рівня соціалізованості виявлено 41% від загальної кількості вихованців старшої групи закладу дошкільної освіти.

Ефективність соціалізації дітей 6-7 років багато у чому визначає відповідність педагогічної діяльності вихователів ЗДО даному процесу. З

метою перевірки даного положення було проведено діагностичну методику з педагогами садочка. Наведемо аналіз отриманих результатів.

Перейдемо до висвітлення результатів *спостереження за діяльністю вихователя (дод. Є)* щодо з'ясування основ професійної діяльності з соціалізації старших дошкільників у різних видах продуктивної діяльності. Для проведення такої експериментальної роботи ми дібрали три види діяльності дітей – конструювання, художню працю та театралізації. З'ясовано, що в усіх цих видах діяльності педагоги старшої групи використовують різні форми організації діяльності малят (за кількістю учасників), проте, заздалегідь продуманою така організація визначається лише стосовно кількості дітей у підгрупах, а не логікою їх спільної роботи за розвиненістю лідерських якостей, умінь співпраці в колективі, умінь надавати допомогу в роботі тощо.

На нашу думку, найбільшою мірою педагоги добирають форми групової / підгрупової роботи за випадковим поділом дітей. Іншим мірилом такого групування є урахування творчих можливостей дітей та сформованість у них навичок роботи з матеріалами або в театралізаціях.

Ми з'ясували, що усі вихователі часто й достатньо невинувато втручаються у творчий процес, ставлячи невідповідні запитання «Над чим ви зараз працюєте?», «Хто з вас працює найактивніше», «Що вам ще залишилося зробити?». У театралізованій діяльності, на нашу думку, робота організовувалася з позицій репетицій рід керівництвом режисера. Жодного разу педагог не запропонував дітям розіграти доручну, на їхню думку, фінальну сцену (як варіант) постановки, привнести своє бачення у роль, додати жарту, характерності в роль тощо.

Тобто, на нашу думку, педагоги в творчих видах діяльності не сприяли самовираженню дітей, виявленню їх творчого та особистісного потенціалу. Потужні можливості творчості не визначаються для дорослих базою й для налагодження соціальних комунікацій у дітей. Найбільш яскраво такі можливості реалізуються у ресурсах знаковості (жести, пози, партнерська

взаємодія тощо) театралізованої діяльності, оскільки вона за природою совою є мистецтвом вираження, самовираження та партнерської взаємодії. На жаль, вихователі вбачають у ній лише базу для художньо-естетичного розвитку дітей, організації дозвілєвої роботи тощо.

Соціалізуючий ресурс художньої праці достатньою мірою вивчається науковцями, проте практики більшою мірою зосереджуються на творчих здобутках дітей у процесі спостереження ми лише в 3-х випадках зафіксували спроби дітей за власної ініціативи допомагати одноліткам. Жодного разу не було запропоновано вихователем ситуації творчих угруповань дітей за їхніми дружніми уподобаннями. Дорослі практично не звертали уваги на специфіку взаємодії дітей під час роботи, не стимулювали невпевнених у собі малят до виявлення особистісних можливостей при роботі у групі.

Нами було проведено *бесіду з вихователями* закладу дошкільної освіти. Мета цієї методики: визначення ставлення педагогів до використання соціалізуючого потенціалу видів художньо-перетворювальної діяльності у роботі зі старшими дошкільниками.

У відповіді на питання №1, яке мало розкрити розуміння вихователями специфіки художньо-перетворювальної діяльності щодо використання у роботі з дітьми, усі педагогіки вказали на її перетворювальну основу. Це стосується, на думку вихователів, зміни конструктивних властивостей або функціональності виробу. Лише 33% педагогів достатньо обґрунтовано проаналізували художню складову даного терміну. Більшою мірою вони спрямували своє тлумачення щодо художності, тобто – певної естетичності, – створеного дитиною виробу.

Відповідаючи на питання №2 анкети стосовно видів художньо-перетворювальної діяльності, які використовуються педагогами найбільшою мірою, вони назвали переважно художню працю. У доповненнях до цього питання вихователі вказали, що саме художню (образну) сторону перетворювально-предметної діяльності найбільш забезпечують заняття

художньою працею. Такі заняття мають характер творчої діяльності дітей у другу половину дня в умовах проведення, організованих вихователем.

З тим, педагоги уточнили у відповідях на наступне питання те, що кожен із видів творчо-продуктивної діяльності дитини (образотворча, конструювання, дитячий дизайн, ручна художня праця) безперечно визначають великий потенціал для особистісного зростання дитини. Вихователі вказали, що їхній педагогічний досвід роботи у цьому напрямі роботи з дітьми переконливо засвідчує, що кожна дитина за роки перебування у садочку творчо зростає. Вона навчається як працювати у команді, набуває необхідних технологічних умінь, навичок створення спільної роботи. Хоча, на думку педагогів, малювання у садочку переважно проводиться за індивідуальною формою організації діяльності дітей.

Усі вихователі вказали на те, що зараз, зі збільшенням обсягу навчальної діяльності, дещо зменшується роль продуктивної діяльності. Наприклад, це стосується театралізацій, які часто замінюються за браком часу до проведення, елементами інсценізації. Також не використовуються багато із сучасних видів дитячого театру, наприклад, театр фартушків, театр маріонеток, тіньовий театр тощо. Серед позитивних аспектів різних видів перетворювальної діяльності стосовно соціалізації дітей передшкільного віку педагоги ЗДО назвали такі, як: можливість побачити творчий результат своєї праці та власні уміння створення виробу; виховання особистісних якостей, пов'язаних із трудовим процесом (посидючість, акуратність, старанність, уміння доводити розпочату справу до кінця тощо); уміння спільної творчої праці тощо.

Відповідаючи на питання №6 запропонованої бесіди, вихователі зазначали, що творча художньо-перетворювальна діяльність в усіх її видах має великі соціалізуючі можливості та розвиває навички комунікацій у дітей. Педагоги розуміють необхідність домірного педагогічного контролю за тим, як формується соціально-комунікативна компетентність у майбутніх першокласників. Тому вони вводять до змісту роботи спеціальні елементи

комунікацій: обговорення у групах поставлених вихователем завдань, колективне визначення специфіки майбутньої роботи; розподіл виконавців певних елементів групової роботи тощо. Педагоги вказали, що їхній досвід роботи підтверджує необхідність проведення такого напрямку соціалізації дітей, оскільки цього вимагають реалії соціального буття.

Педагоги, які брали участь в опитуванні, зазначили у відповідях на наступне, питання №8, що вони приділяють: велику увагу заняттям дітей видами художньо-перетворювальної діяльності (45% відповідей); достатню увагу (55% відповідей). Таким чином, більша половина педагогів закладу дошкільної освіти визначає помірковане ставлення до проведення такого складного напрямку педагогічної діяльності, як соціалізація дітей у художньо-перетворювальній роботі.

Більше уваги, як зазначило 33% респондентів, вони приділяють зображувальній діяльності дітей на заняттях, решта творчої роботи не має такого чітко обумовленого характеру. На думку 67% опитуваних, не слід так деталізувати й конкретизувати зміст роботи з дітьми у галузі художньо-продуктивної діяльності, пристосовуючи їх під різні напрями виховання та соціалізацію дошкільників.

Таким чином, на констатувальному етапі дослідження нами було проведено ряд діагностичних методик у напрямі роботи з дітьми передшкільного віку й педагогами ЗДО. Для проведення експерименту щодо з'ясування рівня соціалізованості дітей 6-7 років було розроблено відповідні критерії і показники й до кожного критерію розроблено або дібрано методики його діагностики. У напрямі роботи з педагогами проводилася бесіда, для чого розроблено питальник з 9 позицій. Результати експерименту оброблено, проаналізовано, представлено у кількісних та якісних аналітичних даних. У цілому визначено, що практика ЗДО відрізняється достатньою традиційністю щодо добору форм роботи стосовно соціалізації дошкільників, не завжди педагогами використовуються усі види художньо-перетворювальної дитячої діяльності.

2.2. Педагогічні умови соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності

За результатами, отриманими після проведення констатувального експерименту, ми виявили ряд чинників впливу на ефективність процесу соціалізації дітей 6-7 років та використання потенціалу художньо-перетворювальної діяльності щодо цього. Встановлено, що на процес соціалізації найбільшу ефективність визначає вплив спеціально організованих педагогом форм роботи, перш за все – занять. Також достатню ефективність мають різноманітні виховні форми роботи щодо соціально-морального та соціально-емоційного розвитку дитини.

Художньо-перетворювальна діяльність реалізує у даному закладі дошкільної освіти переважно свій естетичний потенціал та використовується щодо творчого розвитку дитини. Педагоги у роботі з дітьми використовують застарілі підходи, у процесі художньо-творчої діяльності не приділяється належна увага інтеграції різних її видів та розвитку у дітей умінь соціальної комунікації.

Вихователі усвідомлюють обмеженість своїх професійних можливостей щодо соціалізації дітей за використання ефективних та цікавих для вихованців засобів художньо-перетворювальної діяльності. Проте, за відгуками педагогів садочка, сутність цього виду діяльності ще недостатньо відома їм. Для проведення роботи з дітьми вихователі переважно користуються матеріалами мережі Інтернет. Методичний кабінет поповнюється обмеженою кількістю джерел дошкільної періодики. Педагоги зазначили, що бажали б підвищити рівень знань з проблеми формування соціального досвіду, перш за все, стосовно урахування віку дітей, використовуючи задля цього нові, цікаві форми й технології роботи.

На підставі отримання результатів проведених діагностичних методик та їх аналізу визначилося за необхідне обґрунтування низки педагогічних умов, які здатні визначити вплив на ефективність процесу соціалізації дітей

передшкільного віку за використання потенціалу художньо-перетворювальної діяльності. Нижче наводимо перелік таких умов та коротке їх обґрунтування.

Перша педагогічна умова. *Готовність вихователів до соціалізації старших дошкільників за використання видів художньо-перетворювальної діяльності дошкільників.*

Модернізація освітньої галузі в Україні вплинула на усі її ланки, у тому числі – стосовно діяльності педагогів. Вона має бути спрямована на формування особистості вихованця, домірного до віку світосприйняття, розвиток творчих можливостей і його гармонійну соціалізацію.

Ми урахували думку дослідників Л. Мельничук, Т. Пагути стосовно того, що готовність вихователів до ознайомлення дітей із соціумом повинна стати результатом їхньої ґрунтовної підготовки у виші, самонавчання та самовдосконалення. Забезпечення такої готовності, на думку зазначених вище дослідників, означає утворення певної системи установок, рис особистості, знань та уявлень. У даному випадку, йдеться про систему методичних аспектів професійної діяльності, яка включає й знання сучасних технологій соціалізації та уміння їх ефективно запроваджувати у практиці роботи з дітьми [46, с. 88].

Дослідниця Н. Сайко наголошує на тому, що вихователь має бути компетентним у питаннях формування у дітей основ гармонійного світосприйняття у процесі їхньої соціалізації. Щодо цього можна виділити, вважає Н. Сайко, значення предметно-чуттєвої діяльності, яка дозволяє дитині виокремлювати суттєві зв'язки явищ та відображати їх у образній формі, важливій для особистісно-творчого розвитку дитини, - формі уявлень. Ми погоджуємося з даною думкою з огляду на можливість використання засад художньо-перетворювальної діяльності у різні форми виховної та навчальної роботи з дітьми з огляду на їх соціалізацію [62, с. 66].

Вчені І. Бех [3], І. Большакова [5], Н. Гончар [11], О. Гуменюк [14], М. Пристінська [5], приділяють особливу увагу у висвітленні проблеми

підготовки вихователів такому її аспекту, як використання інтегрованого підходу в навчанні та розвитку дітей. Під об'єктами інтеграції дослідники розуміють навчальні дисципліни, освітні лінії, певні теми, які потрібно розширити за рахунок взаємопоєднання. Факторами інтеграції, на думку Т. Тростяницької, можуть виступати: діяльність дітей, освітні напрями роботи, форми організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти в умовах інтегрованого підходу [69, с. 55].

Інтегроване викладання - це складний структурний процес, що містить у собі такі види діяльності: навчання дітей розглядати будь-які явища з різних точок зору; розвиток умінь застосовувати знання з різних галузей у розв'язанні конкретної творчої задачі; формування у школярів здатності самостійно проводити творчі дослідження; розвиток у них бажання активно виражати себе в якій-небудь творчості.

Визначення інтеграції в словниках у перекладі з латинської трактується як "відновлення, поповнення цілого, об'єднання будь-яких частин, елементів", що сприяє впорядкованому узгодженню та об'єднанню структур і функцій у цілісний організм. У науці термін "інтеграція" вживається в сенсі зближення і зв'язку наук поряд із процесом їхньої диференціації, зокрема в соціальній сфері, мистецтві, суспільстві.

Друга педагогічна умова. Опанування дітьми художнього образу творів, втілених у різних видах мистецтва.

Найбільшу складність щодо проведення вихователями занять з художньо-перетворювальної дитячої діяльності визначає втілення художнього образу. Ми погоджуємося з думкою М. Штефан [76], яка говорить, що образ є підсумком творчого мислення автора-митця. Художній образ втілений у художньому продукті й має бути опанований глядачем (слухачем) [76, с. 205]. Коли художній образ створюється дитиною, в основі даного процесу лежать уява та фантазія, які у період дошкільного дитинства набувають розвитку.

Завдання вихователя у проведенні роботи з дітьми щодо цього є

достатньо складними. По-перше, він повинен бути достатньо ґрунтовно обізнаним у специфіці художнього образу, уміти розкривати його для дітей стосовно різних видів мистецтва. До таких видів мистецтв, що використовується у практиці роботи з дошкільниками, належать: музична, театралізована, літературна та образотворча діяльності (малювання, ліплення, аплікація, конструювання).

Як зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти, усі зазначені вище види діяльності мають інтегруватися з тим, щоб вити дитину виражати та втілювати образ, задуманий нею [2]. Процес створення образу – основа продуктивної діяльності. Її можна трактувати як художньо-образну, предметно-перетворювальну, художньо-перетворювальну, проте суттю діяльності є робота над художнім образом. Йдеться про сприймання, аналіз, рефлексію у процесі спілкування з твором мистецтва. Стосовно створення образу у творі – визначення складових такої діяльності буде іншим, проте художній образ залишиться центральним елементом роботи.

У пропонованій системі роботи ми ураховуємо думку О. Половіної про те, що задля повномірного використання потенціалу мистецтва у роботі з дошкільниками вихователю слід проводити таку роботу на засадах інтеграції його видів. Художній образ при цьому постає у роботі щодо знаходження його «зерна» дітьми і педагогом у їхній спів-діяльності та співтворчості [51, с. 23; 52].

Дослідниця О. Половіна вважає, що зерно образу художнього твору осягається учасниками творчого процесу у процесі спеціально організованого педагогом образотворення. Вертикаль останнього представлена такими складовими, як: зерно образу; внутрішній персонаж; асоціативна поведінка; зовнішньо та внутрішньо чуттєво-мисленнєва поведінка [51, с. 24]

Для того, щоб дитина змогла зрозуміти, відчувати, осмислити та втілити образ твору, слід розкривати його сутність за допомогою різних видів мистецтва. До прикладу, образ героя-злодія в живопису передається більш темними кольорами, спеціально дібраним затемненим фоном та інше. У

музиці задля цього використовується тривожна, рвучка, часто – синкопована мелодія тощо. У театрі даний образ передається відповідними прийомами акторської гри, коли глядач може вже при першій появі героя (це більше притаманне дитячому театру) «розпізнати» його сутність.

Для проведення роботи щодо досягнення та втілення дітьми художнього образу твору педагогу доцільно спиратися на інтеграцію різних видів мистецтва. У такій роботі вихователю важливо не застосовувати «настановчу позицію» керівника, а створити атмосферу творчої діяльності дітей – як спільної, так й індивідуальної.

Третя педагогічна умова. Опора на застосування інтеграції різних видів образотворення у реалізації соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної діяльності.

В опануванні новітнього соціокультурного простору сучасна освіта спирається на ряд ключових підходів, до яких відноситься й інтегрований.

Енциклопедія освіти визначає *інтегрований підхід в освіті* як підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність, коли результатом цього підходу в педагогіці можуть бути цілісні знання різних рівнів – цілісність знань про дійсність, про природу з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми [70, с. 152].

Інтегрований підхід вже кілька десятиліть використовується в навчанні мистецтва. Видатний український педагог О. Рудницька зазначала, що «зміст предметного навчання мистецтва слід розглядати в інтегративному контексті – як спорідненість різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності “мовою” ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуття» [60, с. 122]

Органічне поєднання педагогічної і художньої діяльності сприяє більш глибокому використанню закономірностей мистецтва у розвитку особистості. З тим, реалізуються усі основні функції мистецтва: розвивальна, гедоністична, комунікативна, художня, виховна тощо.

Видатний педагог Ш. Амонашвілі вказував на великий розвивальний і соціалізуючий потенціал різних видів мистецтв: «в основі всіх різновидів мистецтва лежить дійсність, яку різні види мистецтва відображають своєю мовою – мовою звуків, фарб, пластики. Якщо б були створені такі ваги, на яких можна було б важити види мистецтва, то я впевнений, жоден з видів мистецтва не був би вагоміший за інший».

Ідея комплексного використання різних видів мистецтва є дуже актуальною у наш час. Як зазначає О. Іваненко, завдяки взаємодії мистецтв, яка набуває великого потенціалу у сучасній освіті, реалізуються нові можливості та сучасні способи опанування дійсності. Такий підхід забезпечує розкриття особистісно-творчих можливостей дитини, сприяє її художньо-творчій діяльності [24, с. 65].

Таким чином, у даному підрозділі за результатами вивчення стану практики ЗДО було виділено та обґрунтовано три найбільш суттєві педагогічні умови соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності.

2.3. Методичні матеріали щодо забезпечення педагогічних умов соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності

Визначення нами ряду педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню ефективності процесу соціалізації дітей передшкільного віку за використання видів художньо-перетворювальної діяльності зумовило необхідність розробки необхідного методичного забезпечення. Така робота проводилася нами на основі роботи з матеріалами мережі Інтернет; аналізу праць провідних вчених з питань соціалізації дітей 6-7 років, а також методичних праць педагогів-практиків.

Особливий напрям щодо укладання методичних матеріалів становив

блок розробок, які стосувалися використання різних видів художньо-перетворювальної діяльності як соціалізуючого фактору.

Перша педагогічна умова. ***Готовність вихователів до соціалізації старших дошкільників за використання видів художньо-перетворювальної діяльності дошкільників.***

З метою ознайомлення педагогів із сучасними підходами до проведення художньо-перетворювальної роботи з дошкільниками було проведено **інтерактивну лекцію** «Сучасні підходи до формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку».

В основі такої лекції були розробки провідних вчених України з даної проблеми. Перш за все, це стосувалося праць дослідниці О. Половіної щодо організації мистецької діяльності дітей; спрямованості роботи на навчання дітей «розкриттю художнього образу» тощо.

Мета інтерактивної лекції: ознайомити педагогів закладу дошкільної освіти із сучасними підходами до формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку на засадах освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» Базового компонента дошкільної освіти.

Завдання інтерактивної лекції:

- 1) коротко окреслити специфіку мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку;
- 2) вказати, яке місце у процесі формування мистецько-творчої компетентності дітей займає робота над досягненням художнього образу твору;
- 3) ознайомити із методами роботи з дітьми над розкриттям художнього образу твору;
- 4) визначити шляхи навчання дітей втіленню художнього образу у діяльність, яка унаслідок цього набуває художньо-перетворювального характеру.

Після проведення заходу з педагогами вважаємо за доцільне проведення рефлексії його учасників на побачене й почуте в лекції. Тому у

заключній частині вихователям слід надати можливість висловлювання думок. Наводимо орієнтовні питання щодо обміну думками учасників лекції з приводу того, наскільки:

- для них була цікавою ця інтерактивна лекція;
- того, наскільки вона була інформативною з огляду на їхню подальшу роботу з дітьми;
- їхні педагогічні й творчі можливості зросли щодо застосування засад художньо-перетворювальної діяльності у роботі з дошкільниками.

Обговорення такого поля думок має вільним, кожен із учасників може висловитися стосовно однієї або кількох запропонованих позицій, які вони визначали як корисне для своєї практичної діяльності та які вважають щодо цього проблемними.

Також нами було розроблено *семінар-практикум для вихователів* «Інтерактивні методи роботи у соціальному й творчому розвитку дитини».

Мета: ознайомлення вихователів із сучасними підходами до використання інтерактивних методів у процесі художньо-продуктивної дитячої діяльності, що позитивно впливає на соціалізацію дошкільників.

Форми роботи на семінарі:

- 1) Доповідь на тему «Метод моделювання у художньо-продуктивних видах роботи з дітьми».
- 2) Відео перегляд з обговоренням: використання методу діалогу (робота дітей у групах, у парах, малих командах) у засвоєнні дітьми навичок командної роботи у художньо-продуктивних видах діяльності».
- 3) Вправління педагогів у проведенні роботи над визначенням художнього образу твору та його втіленням в інших видах мистецтва.

Задля забезпечення *другої педагогічної умови*, яка стосувалася необхідності формування у дітей 6-7 років умінь осягнення художнього образу твору, втіленому у різних видах мистецтва, нами розроблено наступні методичні матеріали та методичні рекомендації вихователям (дод. Ж).

При укладанні цих матеріалів ми скеровувалися сучасними підходами

до забезпечення творчо-мистецької компетентності дитини, визначеними в освітньому напрямі Дитина у світі мистецтва БКДО. Ми урахували, що сучасні здобувачі дошкільної освіти – діти нової епохи, у якій дітьми до сприймання добирається інформація не тільки словесна, але й візуальна, акустична, яка надається за використання гаджетів тощо.

Ми пропонуємо систему інтегрованих видів роботи, логіка добору яких збережеться нами й у розробці методичних матеріалів щодо забезпечення наступної педагогічної умови, в яких головним завданням є усвідомлення дітьми художнього образу, його аналіз та подальше втілення.

Проведення **пауз споглядання та пауз вслуховування** (за О. Половіною). Спрямованість роботи визначається формуванням у дітей умінь бачити предмети у цікавих ракурсах, виступати в уявній ролі художника та відтворювати сприйняте у малюнках та творчих роботах. Рекомендовані методичні розробки О. Половіної містяться у дод. З.

У практичних формах роботи.

- I. **Творчий міні-проект** «Мій добрий казковий герой». Мета міні-проекту: формувати у дітей уміння визначати головні засоби художньої виразності щодо передачі образу доброго казкового героя (Добрий Лісовичок, Гном тощо).

Основні види роботи:

- 1) слухання музичного твору «Похід гномів» Е. Гріга;
- 2) рефлексія почутого «Що я відчув (мої емоції) від почутої музики»;
- 3) пластичне інтонування «Малюю рухами образ мого героя»;
- 4) втілення образу героя музичного твору в малюнку;
- 5) рефлексія «Ми всі різні, а образ героя твору у музиці був один».

У підсумковій формі роботи педагог має, вислухавши думки дітей щодо почутого та відтвореного ними у малюнку, висловити власну думку про те, що кожен із видів мистецтва не насаджує людині тільки «свій варіант» образу, а пропонує його відчутти-по-своєму. Саме тому, спілкування з мистецтвом – дуже творча справа, вона дозволяє людині подумати, відчутти,

запропонувати варіанти того, що можна сказати про образ твору та як його передати або втілити в інші види мистецької діяльності.

II. Літературна хвилинка-фантазія «Я ще вчора був (-ла) маленьким (-ою). А сьогодні – ось який (-а)». Мета проведення: спонукати дітей до висловлювань про бачення себе, про зміни свого внутрішнього світу, про самопочуття та думки. Дітям важливо наголосити на тому, що скоро вони стануть школярами, вже достатньо дорослими. Їм важливо подумати про те, як вони зростають, яким бачать себе та інших.

У процесі проведення роботи варто попередньо зачитати вірші про школу, навчання, школярів, шкільну дружбу. Наприклад «Завтра в школу» Г. Черінь, Осінні дарунки М. Сингаївського, Перший дзвоник М. Стельмаха та ін. Слід акцентувати на тому, що стаючи школярем, варто ставати кращим, доброзичливішим, відповідальнішим. Слід цінувати друзів та допомагати їм. Пропоновані твори надано у дод К.

Колективні форми роботи:

I. Вправління в мистецькій техніці колаж. Вид занять – самостійне, у другу половину дня. Пропонована тема роботи «Осінній лісовий будиночок Їжачка». Форма організації: групова (створення колективної роботи), підгрупова по 4-5 дітей щодо виготовлення фрагментів колажу.

При проведенні роботи варто використовувати легкий фоновий музичний супровід на тему осені, наприклад, твір В. Косенка «Осінь». Головні елементи роботи, над якими працюють групи дітей:

- перша група – лісові осінні дерева та галявинка;
- друга група дітей – будиночок Їжачка;
- третя група дітей – Їжачок як головний герой колажу;
- четверта група дітей – хмаринки на небі, лісові гриби тощо.
- п'ята група дітей (як варіант) – виготовлення рамки колажу із осіннього природного матеріалу. Здійснюється шляхом аплікування рослинного матеріалу на заздалегідь підготовлену вихователем цупку картонну рамку.

II. **Ігрові ситуації спілкування.** Такий вид роботи з дітьми здійснює педагог, сприяючи розвитку у дітей навичок комунікації. Дошкільників залучають до виконання ролі «журналіста», який бере інтерв'ю, або «актора», який спілкується із прихильниками.

III. **Ігрові вправи** із формування *соціальних навичок*. Така форма роботи є достатньо апробованою у закладі освіти, тому варто додати до її проведення нові ігрові або театралізовані образи (Карабас Барабас та Буратіно; Лунтік та Пупсель і Вупсель тощо).

Третя педагогічна умова. ***Опора на застосування інтеграції різних видів образотворення у реалізації соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної діяльності.***

Головною метою реалізації цієї педагогічної умови є закріплення знань та умінь дітей стосовно соціальних комунікацій, збагачення їхнього соціального та творчого досвіду через включення у форми художньо-перетворювальної діяльності та засадах інтеграції видів мистецтв.

За змістову основу художньо-перетворювальної діяльності варто дібрати:

- 1) театралізовану діяльність,
- 2) літературно-мовленнєву;
- 3) художню працю;
- 4) зображувальну діяльність (малювання);
- 5) конструювання.

Організація роботи передбачає окремі завдання для дітей різних рівнів соціалізованості, з опорою на принципи індивідуалізації і диференціації, систематичності, мистецької активності, послідовності тощо.

На занятті з *музичного виховання*. Тема «Рух у музиці».

- 1) слухання твору Е. Гріга «У печері Гірського короля».
- 2) музично-ритмічна діяльність. Вільне імпровізування на тему українського народного танцю «Метелиця».
- 3) пластичне інтонування на контрасті образів «Веселі бешкетники».

Спокійні мрійники».

На заняття *XIID (малювання)*. Індивідуальна форма роботи з розвитку уяви дітей на основі попередніх спостережень.

Вільний малюнок –дуплет «День сонячний. День вітряний»

На занятті з *театралізації*:

- 1) Колективні форми роботи із фантазування образів, чії дії пов'язанні із рухом.

Також нами розроблено методичні рекомендації для вихователів щодо соціалізації дітей 6-7 років засобами художньо-перетворювальної діяльності. У них наголошено на важливості ставлення до цієї діяльності як своєрідної «базис» спілкування та взаємодії дітей. Особливо значущими щодо цього визначаються театралізації, які переважно базуються на достатньо широкому колі акторів. На жаль, як засвідчує аналіз стану практики з матеріалів періодики, на сьогодні у садочках меншою мірою звертається увага на створення дітьми та вихователями нескладних і цікавих вистав.

Ми радимо вихователям збільшити увагу до великого соціалізуючого потенціалу цього виду творчої роботи. У дитячому театрі діти не тільки розкриваються творчо, проте й засвоюють правила підпорядкування діям іншого актора, уміння співвідносити свої емоції зі станом іншого героя тощо.

У рекомендаціях вихователям ми особливо акцентуємо на необхідності добору різних форм організації предметно-продуктивних занять дітей. Так, індивідуальні заняття будуть сприяти розвитку індивідуальності дитини, виховання її як особистості, яка сама по собі є неповторною. Саме тому виконання творчо-продуктивних завдань дозволяє розкрити дитини власне бачення навколишнього світу. З іншого боку, у процесі індивідуального виконання поставленого завдання дитина вчиться правильному розподілу часу, опановує технологічну сторону роботи.

Таким чином, у даному підрозділі було представлено методичне забезпечення попередньо обґрунтованих педагогічних умов соціалізації дітей 6-7 років засобами художньо-перетворювальної діяльності та рекомендації

вихователям. До кожної із умов розроблено або дібрано низку форм роботи, проведення яких з дітьми і дорослими сприятиме покращенню процесу соціалізації дітей передшкільного віку та підвищення якості педагогічної роботи щодо використання соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної діяльності стосовно дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Вивчення реального стану практики закладу дошкільної освіти у з'ясуванні питання ефективності її у соціалізації дошкільників в їхніх заняттях видами художньо-перетворювальної діяльності потребувало проведення експериментальної роботи. Для цього нами було розроблено відповідний діагностичний інструментарій. Робота проводилася у двох напрямках – із дітьми передшкільного віку та вихователями закладу дошкільної освіти. З тим, щоб отримати максимально достовірні дані про готовність педагогів до використання соціалізуючого потенціалу видів перетворювальної дитячої діяльності, ми залучили усіх вихователів садка до участі в діагностуванні. Розподіл старших дошкільників на групи експерименту не здійснювався. Для проведення експериментальної роботи з дітьми ми розробили критерії та показники їхньої соціалізованості засобами видів художньо-перетворювальної діяльності – когнітивний, емоційно-мотиваційний і поведінково-діяльнісний, конкретизованими у показниках.

Стосовно дітей 6-7 років, за кожними із критеріїв нами було дібрано методи діагностування. Це такі як: дві методики О. Смірнкової, бесіда, спостереження за їхніми емоційними та поведінковими проявами під час спільної роботи у продуктивних видах праці, у тому числі – індивідуального й колективного характеру. У колективних формах роботи дітей нас цікавили питання сформованості в них основ соціалізованості у спільній роботі з однолітками. Задля проведення експерименту добиралися наступні види перетворювальної діяльності 6-7 річних дітей – заняттєві види роботи (аплікація або ліплення), самостійна продуктивна діяльність.

За отриманими результатами стосовно специфіки діяльності педагогів з'ясовано, що вони не сповна готові до проведення роботи щодо соціалізації старших дошкільників. Переважно це пояснюється застарілістю підходів до такої справи, обмеженістю методичних знань стосовно сучасних технологій, розвитку, навчання та виховання дошкільників. Зазначимо, що у контексті

сучасного технологічного підходу в освіті використання різних видів діяльності дітей, сучасних методів та технологій визначається найбільш ефективним.

Як показали дані бесіди з вихователями, визнаючи важливою проблему соціалізації, вони не переносять її основні аспекти на особистісний розвиток дитини, тому не приділяють належної уваги питанням індивідуалізації-соціалізації. Середовище розвитку та соціалізації дитини більшою мірою визначається у його предметному визначенні, аніж як особлива організація взаємодії педагогів, дітей і батьків з різних питань розвитку та виховання дошкільників. Як визначили результати методик, проведених із дітьми, вони включаються до різних видів художньо-перетворювальної діяльності переважно як виконавці, а не творці. У даних видах занять вони не сповна можуть розкрити свої соціально-комунікативні уміння, особистісні якості. До створення кінцевого продукту з виявленим художнім образом їх спонукає більшою мірою соціальна значущість створеного, результат творчої діяльності.

За результатами проведених методик діагностування соціалізованості дітей 6-7 років засобами видів художньо-перетворювальної діяльності було виявлено відсоткові результати стосовно рівнів (високий, середній, низький) та надано характеристику кожного із рівнів.

На підставі отриманих результатів нами було розроблено три педагогічні умови, спрямовані на оптимізацію процесу соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності. До кожної із запропонованих умов дібрано методичний супровід, який включає низку форм роботи з дошкільниками, які стосуються навчання їх роботи з художнім образом твору (його сприймання, аналіз та втілення); використання кількох видів мистецької діяльності. Також нами дібрано ряд форм роботи з педагогами ЗДО та розроблено методичні рекомендації щодо підвищення рівня їхньої компетентності у питаннях соціалізації дітей 6-7 років; реалізації засад художньо-перетворювальної діяльності у практичну роботу з дітьми.

ВИСНОВКИ

У результаті проведення наукового дослідження з проблеми соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності на теоретичному та практичному рівнях ми дійшли до наступних висновків.

За першим завданням ми обґрунтували основні психолого-педагогічні підходи до проблеми соціалізації дітей 6-7 років. Під соціалізацією розуміється процес формування індивіда як члена суспільства, до якого він належить. Кінцевим показником соціалізованості є рівень соціальної компетентності як інтегрального визначення набутих знань та умінь соціальної взаємодії і розвинених щодо цього особистісних якостей. Механізмами соціалізації є: традиційний, інституційний, міжособистісний та ін. Специфіка процесу соціалізації у період старшого дошкільного дитинства визначається зрослими віковими, фізичними, психологічним, комунікативними та іншими можливостями дітей, а також їхньою підвищеною чутливістю, відкритістю до світу, вразливістю до зовнішніх впливів тощо.

Соціалізація відбувається за використання різних засобів, до яких належать: досвід і види досвіду, навколишні продукти матеріальної культури, елементи духовної культури, стиль і зміст спілкування, мова, етичні норми, навички та уміння як зразки діяльності, види діяльності, до яких дитина залучається (ігрова, соціально-комунікативна, мовленнєва, трудова тощо).

Специфічну та важливу роль у процесі соціалізації дітей старшого дошкільного віку відіграє діяльність, у кінцевому визначенні якої дитина або колектив дітей створюють корисний для власного розвитку продукт. Усі зазначені види діяльності визначають значний потенціал щодо соціалізації дошкільників.

За другим завданням надано сутнісну характеристику художньо-перетворювальної діяльності щодо соціалізації дітей передшкільного віку.

У ході дослідження визначено психологічний базис поняття, яке вивчається. Зокрема, акцентовано увагу на наукових узагальненнях Л. Виготського. Зазначено, що діяльність дитини старшого дошкільного віку – це активний процес взаємодії дитини з навколишнім світом. Тому предметно-перетворювальна, художньо-продуктивна діяльність у цьому віці набуває широкого вжитку. Продуктивна діяльність може носити суто утилітарний характер, набуваючи в окремих процесах або видах роботи рис предметно-перетворювальної. Остання діяльність – це видозміни, які відбуваються у предметі, вони можуть бути переважно технологічними й не стосуватися роботи над художнім образом. Продуктивний і предметно-перетворювальний характер мають прикладні (ужиткові) види мистецтва, наприклад – декоративно-ужиткове. За умови втілення хоч елементарного художнього образу, знаходження виконавцем елементарної художньої самобутності виробу (ролі, виконаного музичного твору, малюнку тощо) діяльність може характеризуватися як художньо-продуктивна, або художньо-перетворювальна. Цей вид діяльності є основою загального розвитку дитини, впливає на розв'язання завдань усіх напрямів виховання.

Визначено, що формування компетенцій художньо-продуктивної діяльності дитини визначено пріоритетом державної освітньої політики. У дошкільному віці втілення художньо-образного підходу до художньо-естетичного розвитку дитини відбулося у зміні логіки освітнього напрямку державного Стандарту дошкільної освіти від «Дитина у світі культури» до «Дитина у світі мистецтва».

За третім завданням нами схарактеризовано специфіку передшкільного віку з огляду на можливості соціалізації дітей в заняттях художньо-перетворювальною діяльністю. Передшкільний вік – це унікальний віковий період, останній рік дошкільного дитинства, період підготовки дитини до школи. Цей віковий етап характеризується зрелищими особистісними можливостями дитини. У процесі соціалізації дошкільників продуктивна діяльність формує базові та глибинні компоненти психічної

сторони особистості дитини. Первинними в розвитку особистості стають потреби в довірі до навколишнього світу, до автономії та ініціативи, до самостійної продуктивної діяльності і колективної праці. Провідною потребою у цьому віці для дитини стає потреба у співпереживанні та встановленні взаємовідносин з дорослим. Спільна діяльність з дорослим та однолітками стає більш привабливою, ніж самі предмети довкілля. Дитина охоче займається продуктивною діяльністю й здійснює спроби відійти від зразка, чим вона послуговувалася раніше. У продуктивній праці, творчих починаннях, спільних видах діяльності дитина здатна виявляти відповідальність, самостійність, організованість.

Для багатьох дітей власний творчий прояв стає привабливим орієнтиром для включення у перетворювальну діяльність. Дошкільників починає цікавити робота над втілення художнього образу. Вони віддають перевагу відкриттям, новим заняттям з предметами та речами, прагнуть вийти за межі звичного у створенні образу. З тим, можна говорити про те, що засади художньо-перетворювальної діяльності мають втілення у багатьох видах мистецької діяльності (музична, зображувальна, конструювальна, театралізована, дитяче рукоділля та дитячий дизайн), до яких долучається дитина 6-7 років.

За четвертим завданням ми розробили критерії, показники та визначили рівні соціалізованості дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності.

Когнітивний критерій соціалізованості дитини передшкільного віку характеризує наявність певного обсягу знань та уявлень про соціум, соціально прийнятні способи дій та провів поведінки. Емоційно-мотиваційний критерій соціалізованості дітей передшкільного віку спрямований на з'ясування їхніх можливостей щодо здатності розпізнавати настрій та емоційні стани як власні, так й інших людей. Сутність поведінково-діяльнісного критерію характеризується можливостями дослідження поведінкових проявів дошкільників з огляду на дотримання

ними норм поведінки, соціально схвалюваних вчинків.

За результатами проведеного експерименту встановлено недостатню ефективність соціалізації дітей передшкільного віку у ЗДО, що пояснюється, зокрема, застарілістю підходів до процесу, обмеженістю методичних знань вихователів стосовно сучасних технологій розвитку, навчання та виховання дошкільників. У контексті технологічного підходу використання різних видів діяльності дітей, сучасних методів та технологій визначається найбільш ефективним. Середовище розвитку та соціалізації дитини більшою мірою визначається у його предметному визначенні, аніж як особлива організація взаємодії педагогів, дітей та батьків з різних питань розвитку та виховання дошкільників.

Як визначили дані методик, проведених із дітьми, дошкільники включаються до різних видів продуктивної діяльності переважно як виконавці. У занять даного спрямування вони не сповна можуть визначити свої соціально-комунікативні уміння, особистісні якості. До створення кінцевого продукту їх спонукає більшою мірою соціальна значущість створеного, результат творчої діяльності та керівництво вихователя.

За результатами методик діагностування соціалізованості дітей 6-7 років засобами продуктивних видів діяльності було виявлено рівні (стійкий, нестійкий, початковий), відсоткові результати та їхні якісні характеристики.

За п'ятим завданням нами розроблено педагогічні умови щодо соціалізації дітей передшкільного віку засобами художньо-перетворювальної діяльності, якими є:

- 1) готовність вихователів до соціалізації старших дошкільників за використання видів художньо-перетворювальної діяльності дошкільників;
- 2) опанування дітьми художнього образу творів, втілених у різних видах мистецтва
- 3) опора на застосування інтеграції різних видів образотворення у реалізації соціалізуючого потенціалу художньо-перетворювальної

діяльності.

Нами дібрано або розроблено низку форм роботи до кожної з умов, що дозволить надати більшої ефективності процесу соціалізації дітей. Основну увагу ми зосредили у доборі методичних матеріалів на роботу з художнім образом твору, на що були спрямовані друга та третя педагогічні умови.

Для забезпечення першої педагогічної умови запропоновано проведення з вихователями інтерактивної лекції та семінару-практикуму. Також розроблено методичні рекомендації для вихователів щодо використання різних видів перетворювальної діяльності у соціалізації дітей дошкільного віку. Ці рекомендації мають узагальнений характер стосовно віку дітей і більшою мірою спрямовані на використання у роботі з дітьми соціально-особистісного потенціалу продуктивних видів діяльності.

У напрямі роботи з дошкільниками, за наступними двома педагогічними умовами нами було запропоновано низку форм роботи, які спрямовані на забезпечення творчо-мистецької компетентності дитини, визначеними в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтва» Базового компонента дошкільної освіти. Це такі форми роботи, як паузи споглядання та паузи вслуховування; творчий міні-проект, літературна хвилинка-фантазія, заняття у техніці колаж (колективна форма роботи), ігрові спілкування. Розроблено ряд видів роботи художньо-перетворювального спрямування на заняттях з музичного виховання, театралізації, малювання.

Проведене дослідження не вичерпує глибини обраної нами проблеми. Напрямом наших подальших наукових робіт може стати пошуків шляхів соціалізації дошкільників засобами дозвіллевої діяльності у ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. О. Соціалізація особистості як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 5.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
3. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. № 5. 2002. С. 5–6.
4. Божко Л. М. Виховання дитячої уяви у художніх образах. Київ : Ін-т змісту і методів навчання, 1997. 108 с.
5. Большакова І. О., Пристінська М. С. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи: poradnik НУШ. Київ, 2017. 206 с.
6. Борин Г. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку. Дис. докт. ... пед. наук. спец. 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Тернопіль, 2023. 540 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1140 с.
8. Величко Т. Д. Теорія і технологія соціалізації дитини в умовах дошкільного навчального закладу: навч. посібн. Одеса: видавець Букаєв В. В., 2017. 206 с.
9. Гегель Г.В.Ф. Філософія права. АН СРСР. Інститут філософії. М. 1990.
10. Гервас О. Г. Пропедевтика дизайн-освіти учнів 5–9 класів у процесі трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 Теорія і методика навчання. Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2006. 235 с.

11. Гончар Н. П. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04: теорія і методика професійної освіти. Київ. 2015. 306 с.
12. Грибан С. В. Дослідження міжособистісних стосунків у різновікових групах дітей молодшого шкільного віку. Кваліфікаційна робота (на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»). Житомир. 2009. С. 20.
13. Грицишина Т. І. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. 12 (4). С. 12-15.
14. Гуменюк О. В. Інтегроване заняття як засіб особистісного розвитку дошкільників. Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти. Зб. наук. пр. / ред. кол.: В.І. Очеретянко (гол.) та ін. Хмельницький: ХОІППО, 2019. С. 49-54.
15. Давидова М. О. Художньо-творча діяльність як засіб соціокультурного розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : актуальні проблеми, досвід, інновації* : матеріали V наук.-практ. конф., Харків, 23-24 березня 2019 р. Харків: ХНПУ, 2019. С. 48-53. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/4654571b-adce-4212-b6f1-0823d1194aeb>
16. Данилюк М. А., Найда Р. Г. Наступність у навчанні старших дошкільників і першокласників Нової української школи. *Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку*. Рівненський ДГУ. 2021. С. 146-148.
17. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Каб. Міністрів України від 21 лютого. 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
18. Діти і соціум. Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Монографія / за заг. ред. А. М. Богуш. Луганськ: Альма-

матер, 2006. 404 с.

19. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
20. Журавська А. В. Особливості соціалізації дітей 6-7 років засобами продуктивної діяльності. Кваліфію робота (на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»). Спец.: 012 «Дошкільна освіта». Ніжин. 2020. 103 с.
21. Зайцева Л. Інтегрований підхід: сутність та можливість впровадження в дошкільній освіті. *Молодь і ринок*. 2011. №12. С. 55–58.
22. Захарова Т. А. Соціалізація дошкільника як чинник розвитку компетентності майбутньої особистості. *Молодий вчений*. 2015. №5(20). Ч. 3. С. 101-104.
23. Зверева І. Д. Запобігання деінституалізації дітей : методичний посібник. За заг. ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. К., ЮНІСЕФ, 229 с.
24. Іваненко О. Особливості художньо-творчої діяльності учнів шкіл мистецтв на інтеграційних засадах. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2015. Вип. 37. С. 65-70.
25. Івершинь А. Г. Основи дизайну та художня праця: навч.-метод посібник. Одеса. 2022. 203 с.
26. Івершинь А. Г., Бостан К.Л. Формування художнього образу в старших дошкільників у процесі дизайн-діяльності. *Наука і освіта*. 2010. С. 24-27.
27. Карнаух Л. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 40. 2012. С. 110-115.
28. Кіндрат І. Р. Інноваційні аспекти побудови освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі на засадах інтеграції. https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/kndrat.pdf
29. Колеснік К. А. Педагогічні засади групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. пед. наук: спец. 011 Освітні, педагогічні науки. Вінниця, 2021. 273 с.
30. Комісарик М.І., Беспалько Г.М. Художня праця з основами дизайну :

- метод. посібник до самост.роботи / М. І. Комісарик, Г. М. Беспалько. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 116 с.
31. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». Київ: Світич, 2009. 208 с.
32. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Навч. посіб. для вищ. навч.закладів. Київ: Освіта, 1998. 255 с.
33. Корж Т. М. Методичні рекомендації щодо формування предметно-практичної компетенції дітей дошкільного віку. *Інформаційно-методичний збірник головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів*. 2013. № 3 (136). С. 68-73.
34. Косенчук О. Дитина у соціумі. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. №4. С. 3-8.
35. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 200 с.
36. Крамаренко А. М. , Донських К. І. Методика трудового навчання та художньої праці: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. напряму підготовки 6.010102 "Початкова освіта". 3-тє вид., перероб. і доповн. Донецьк : ЛАНДОН-ХХІ, 2011. 302 с.
37. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2004. 22 с.
38. Луцан Н. І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2009. 172 с.
39. Максименко О. А. Дизайн и дети. Николаев, 2000. 160 с.
40. Матвієнко С. І. Виховання самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням. *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2019. С. 71-76.

- 41.Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2012. 106 с.
- 42.Матвієнко С. І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. 2023.
- 43.Матвієнко С. І. Фольклор як засіб формування соціального досвіду дитини старшого дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. №2. 2016. С. 73-78.
- 44.Матвієнко С. І. Художня праця та основи дизайну: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
- 45.Мельник Н. І. Соціалізація дітей дошкільного віку на засадах групової взаємодії у різновікових групах. *Освіта та розвиток обдарованої особистості. Наука – практиці*. 2016. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15230/>
- 46.Мельничук Л. Б., Пагута Т. І. Модель підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям. *Молодий вчений*. 2019. №9 (73). Вересень. С. 87-91.
- 47.Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посібн. Київ: Академвидав, 2008. 431 с.
- 48.Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
- 49.Піроженко Т.О., Хартман О. Ю. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років «Вчимося жити разом». Київ: Вид-во «Алатон». 2016. 32 с.
- 50.Половіна О. Дитина в світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.
- 51.Половіна О. А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. *Мистецтво та освіта*. 2018. №3 (89). С. 22-25.
- 52.Половіна О. І., Кондратець І. В. Педагогічні технології підготовки майбутніх вихователів до формування художньо-продуктивної

- компетентності дітей дошкільного віку. Освіта XXI століття: реалії, виклики, тенденції розвитку: колективна монографія / за наук. ред. проф. Цвєткової Ганни – Hameln : InterGING, 2020. С. 385-450.
53. Поніманська Т. І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. № 8. С. 4-8.
54. Попович Л. Ф. Формування художньо-продуктивної компетенції учнів Нової української школи на уроках «Мистецтва» у початкових класах. Кваліфікаційна робота (на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»). Спец.: 012 «Дошкільна освіта». Рівне. 2023. 131 с.
55. Порядок і разом: соціалізуємо старшого дошкільника: навч.-метод. посібн. / за заг. ред. Н. Гавриш. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 252 с.
56. Реґо Г. І., Реґо О. Ю. Теоретичні засади соціалізації особистості у дошкільному віці. *Психологічний і педагогічний дискурс: наукові записки вчених : збірник матеріалів конференції* / за заг. ред. проф. Т. О. Олефіренка. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 165-167.
57. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві. автореф. дис. ... докт. пед. наук. 13.00.05. Луганськ, 2009. 45 с.
58. Рогальська-Яблонська І. Педагогіка соціалізації: особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць*. Випуск 2, 2016. С. 290-297. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe
59. Роєнко Л. М. Прийоми стимулювання активності молодших школярів у предметно-перетворювальній діяльності. Київ : Либідь, 2002. 128 с.
60. Рудницька О. П. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2010. 255 с.
61. Русин Н. М., Бобрушко Н. В. Сучасні технології соціально-комунікативного розвитку дітей дошкільного віку. *Наука майбутнього. Збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. Мукачево. 2023. С. 93-97.
62. Сайко Н. О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів

до соціалізації дітей дошкільного віку: монографія. Полтава: ПШП. 2020. 247 с.

63. Сідорова І., Коберська Я. Значення інтерактивних технологій у музично-естетичному вихованні школярів. <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/10910/1/%D0%A1%D1%96%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%2C%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
64. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
65. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ: Центр учбової літератури, 2008. С. 237.
66. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ : Вид-во «ЕксОб». 2004. С. 240.
67. Стародубцева І. В. Соціальний досвід як продукт соціалізації особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ: Ін-т проблем виховання АПН України, 2006. Вип. 9. Кн. 1. С. 30–39.
68. Тименко В. П., Єніна Л. Л., Савченко Л. М. Дошкільна дизайн-освіта: первинна діагностика обдарованості : метод. посіб. Київ: ТОВ «Інформаційні системи», 2011. 433 с.
69. Тростяницька Т. А. Педагогічні умови сформованості технологічних умінь у дітей старшого дошкільного віку. Кваліф. робота (на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»). Спец.: 012 «Дошкільна освіта». Маріуполь. 2021. 125 с.
70. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
71. Усова О. Г., Савчук В. Є. Соціалізація школярів у сучасному освітньому просторі. *Професійний розвиток педагогів в умовах освітнього*

середовища післядипломної освіти : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (22–23 листопада 2019 р., м. Луцьк) / упоряд. : А. М. Луцьок. Луцьк : Волинський ІППО. 2019.

72. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія /; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
73. Хохліна О. П. Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації дитини в освітньому закладі: теоретичний аспект проблеми. *Актуальні проблеми психології*: Зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Том XI. Соціальна психологія. Вип. 6. Книга II. С. 416-424.
74. Цюпак І. М. Конструювання як складова дитячого дизайну. *Збірник наукових праць студентів Харківської академії дизайну*. 2010. № 2. С. 67–73.
75. Шкляр Н. Проблема соціалізації дошкільників засобами художньої літератури у сучасному науковому дискурсі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. 21(2). С. 357-370.
76. Штефан М. В. Зміст поняття художньо-продуктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2019. Вип. 47. С. 201-210.
77. Шульга Л. М. Технологічний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. *Scientific practice: modern and classical research methods*. 2021. Volume 2. February 26. С. 184-187.
78. Юдіна Н. О. Порівняльний аналіз мотивів спілкування дошкільників з різним ступенем емоційного захоплення спільною діяльністю. *Психологія і особистість*. 2021. № 2 (20). С. 159-169.
79. Яструб О. О. Синхронізація компетентностей дошкільної та початкової освіти як вимога сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1 (48). С. 473-477.
80. Giddings F. P. The theory of socialisation. N. Y., 1897. 51 p

Додатки

Додаток А

Критерії та показники соціалізованості дітей передшкільного віку в художньо-перетворювальній діяльності

Критерій	Показники	Емпіричні методи
Когнітивний	1) розуміння старшим дошкільником основ соціально прийнятної поведінки, у тому числі – правил поводження при спілкуванні; 2) здатність до аналізу запропонованих соціально спрямованих ситуацій та знаходження шляхів їхнього розв’язання	методика «Картинки» індивідуальна бесіда з дітьми.
Емоційно-мотиваційний критерій	1) наявність позитивних емоцій під час спільної діяльності (навчальної, ігрової, художньо-продуктивної); 2) бажання налагоджувати гармонійні стосунки з іншими дітьми;	1) методика «Головоломка»; 2) спостереження за емоційними та поведінковими проявами дітей під час їхньої спільної діяльності.
Поведінково-діяльнісний	1) сформовані навички взаємодії та співробітництва; 2) розвиненість умінь дотримання етапів спільної діяльності; 3) уміння взаємодіяти гармонійно та безконфліктно	спостереження за емоційними та поведінковими проявами дітей.

ІНДИВІДУАЛЬНА БЕСІДА З ДІТЬМИ

щодо обізнаності їх з правилами соціально схвалюваної поведінки

під час колективної роботи

(розроблено Журавською А.В.)

1. Чи подобається тобі гратися спільно з друзями в ігри?
2. Тобі подобається спільно працювати з ними?
3. Як ти відчуваєш себе в спільній роботі:
 - Впевнено
 - Впевнено майже завжди
 - Не достатньо впевнено
 - Невпевнено
4. Чи доводилося тобі керувати роботою інших дітей? Чи слухалися вони тебе?
5. Чи подобається тобі, коли роботою керує інша дитина? Ти звик (-ла) слухати поради інших?
6. Кого з друзів ти поважаєш найбільше? З ким тобі подобається спільно працювати?
7. Як потрібно стримувати себе, якщо у тебе щось не виходить під час колективної роботи?
8. Чи «зриваєш» ти свій гнів на інших людях (дітях), якщо маєш невдачі у роботі?
9. Як потрібно діяти, щоб перестати гніватися та сваритися з іншими під час спільної роботи?

Критерії оцінювання відповідей дітей:

так (позитивна, розгорнута відповідь) – 1 бал;

ні (негативна відповідь або відсутність такої) – 0 балів;

Рівні за кількістю набраних балів:

від 7 до 9 балів – високий рівень;

від 4 до 7 балів – середній рівень;

від 0 до 3 балів – низький рівень

Методика «Картинки» за О. О. Смірноюю
(Смирнова, Холмогорова, 2005).

Мета – визначення одного з аспектів просоціальної поведінки дошкільників – здатності поступитись. У даній методиці дитина повинна вирішити певну проблему, пов'язану з відносинами людей або з життям суспільства.

В якості основних *показників* міжособистісних стосунків використовуються наступні параметри: суб'єктивна значущість однолітка для дитини, яка проявляється у загальному інтересі до інших; спрямованість на однолітка, тобто здатність поступитись, допомогти; здатність до співчуття і співпереживання.

Інструкція: «як ти думаєш, що намальовано на цій картинці»? Відповідь фіксується в протоколі. Якщо дитина зрозуміла, що на малюнку зображена конфліктна ситуація, слід питання: «що б ти зробила на місці цього скривдженого хлопчика (або скривдженої дівчинки)?». Дітям пропонується знайти вихід зі зрозумілої і знайомої їм проблемної ситуації. Дітям пропонуються чотири картинки зі сценками з повсякденного життя дітей у дитячому садку, що зображують наступні *ситуації*:

1. Група дітей не приймає свого однолітка в гру.
2. Дівчинка зламала в іншої дівчинки її ляльку.
3. Хлопчик взяв без попиту іграшку дівчинки.
4. Хлопчик руйнує споруду з кубиків у дітей.

Картинки зображують взаємодію дітей з однолітками, і на кожній з них є образений, страждає персонаж. Дитина повинна зрозуміти логіку зображеного на картинці конфлікту між дітьми і розповісти, що б вона стала робити на місці цього персонажа.

Ступінь вирішення проблеми *оцінюється* за трибальною шкалою відповідно до критеріїв, що використовуються:

Низький рівень. 0 балів – відсутність відповіді;

Середній рівень. 1 бал – звернення за допомогою до кого-небудь;

Високий рівень. 2 бали – самостійне і конструктивне рішення проблеми.

Методика «Головоломка» за О. О. Смірною (Смирнова, Холмогорова, 2005).

Мета: дослідження прагнення і бажання допомогти однолітку, як один з аспектів просоціальності поведінки.

Основні *показники* міжособистісних стосунків: вибір дитини (надати чи ні допомогу своєму однолітку), ступінь емоційного захоплення діяльністю і знак її вираженості (позитивний чи негативний); характер поведінки дитини, її емоційні прояви, мовні висловлювання.

Процедура проведення. Кожному з випробовуваних видавалася головоломка і пропонувалося по черзі вирішити її – скласти з деталей розрізане коло. Завдання в достатній мірі складне, тому у кожного з випробовуваних воно може викликати труднощі. Поки перша дитина намагалася зібрати головоломку, друга спостерігає за спробами свого товариша. Експериментатор фіксує дії, зроблені тими з дітей, хто спостерігає: чи допоможуть вони своєму товаришеві, а може, будуть байдуже дивитися на його марні спроби вирішити задачу або зловтішатися з приводу його невдачі. Якщо дитина, яка спостерігає, не надала допомоги товаришеві, який потрапив в складну ситуацію, то дорослий пропонує свою допомогу у вирішенні завдання. Після виконання завдання діти змінювалися ролями.

У цій методиці фіксується результат вибору дитини: надати чи не надати допомогу своєму однолітку, а також ступінь емоційної залученості в діяльність іншого і специфіка її вираження.

Кожна дитина перебуває у п'яти експериментальних ситуаціях. Характер поведінки дітей, їх емоційні прояви, мовні висловлювання фіксуються в протоколах, після чого здійснюється кількісна та якісна обробка результатів.

Ступінь вирішення проблеми *оцінюється* за трибальною шкалою відповідно до критеріїв, що використовуються:

Низький рівень. 0 балів – відсутність самостійних варіантів вирішення проблеми та ініціативи щодо цього;

Середній рівень. 1 бал – звернення за допомогою до кого-небудь;

Високий рівень. 2 бали – самостійне і конструктивне рішення проблеми.

Додаток Д

БЛАНК СПОСТЕРЕЖЕННЯ
за емоційними та поведінковими проявами
дітей передшкільного віку при спілкуванні їх з однолітками
в їхніх заняттях художньо-перетворювальною діяльністю
 (розроблено Журавською А.В.)

<i>Предмет Спостереження</i> <i>Режимний Момент</i>	Намагання підтримці дружньої атмосфери	Виявляє позитивні емоції та задоволення під час колективної продуктивної діяльності	Прагне надати практичну допомогу іншим	Здатність до проходження усіх етапів роботи	Виявляє уміння підпорядковувати власні дії інтересам інших	Виявляє уміння виходити з конфлікту
Заняття (аплікація, ліплення)						
Самостійна продуктивна діяльність						

ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ

за емоційними та поведінковими проявами дітей при спілкуванні їх з однолітками в заняттях художньо-перетворювальною діяльністю

Мета спостереження: дослідити рівень сформованості емоційного та поведінкового компонентів соціалізованості старших дошкільників у їхніх заняттях художньо-перетворювальною діяльністю.

Об'єкт спостереження: діти старшого дошкільного віку.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Предмет спостереження: особливості емоційних і поведінкових проявів старших дошкільників у різних видах художньо-перетворювальної діяльності. *Завдання спостереження:*

- 1) Визначити особливості емоційного реагування дітей на художньо-перетворювальну діяльність
- 2) Дослідити рівень сформованості особистісних умінь співпраці дітей з партнерами по діяльності .
- 3) Виявити рівень знань у дітей норм соціально схвалюваної поведінки під час колективних дій.

Форма фіксації результатів спостереження: протокол. Бланк протоколу.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркоче, безпосереднє, зовнішнє, ситуативне, систематичне.

БЕСІДА З ВИХОВАТЕЛЯМИ
щодо визначення їхнього ставлення до використання
соціалізуючого потенціалу видів художньо-перетворювальної діяльності
у роботі з дітьми передшкільного віку

1. Назвіть види художньо-перетворювальної діяльності дітей? Чому, на Вашу думку, вони мають таку назву?
2. Який із перерахованих Вами видів художньо-перетворювальної діяльності використовується Вами найбільшою мірою? Поясніть, чому саме?
3. Які педагогічні можливості несе собою кожен із названих Вами видів дитячої продуктивної діяльності стосовно особистісного (індивідуального) розвитку дитини?
4. Які позитивні аспекти даних видів діяльності стосовно соціалізації дітей передшкільного віку Ви можете зазначити?
5. Чи підтверджує Ваш педагогічний досвід зазначене Вами?
6. Які педагогічні можливості несе собою кожен із названих Вами видів дитячої художньо-перетворювальної діяльності стосовно розвитку в дитини навичок соціальних комунікацій?
7. Чи підтверджує Ваш педагогічний досвід зазначене Вами?
8. Наскільки велику увагу Ви приділяєте заняттям дітей видами художньо-перетворювальної діяльності?
9. В яких видах освітньої роботи Ви використовуєте такі види художньо-перетворювальної діяльності дітей – на заняттях або у II половині дня?

БЛАНК СПОСТЕРЕЖЕННЯ

спостереження за діяльністю вихователя щодо з'ясування основ професійної діяльності з соціалізації старших дошкільників у різних видах художньо-продуктивної діяльності

<p><i>Предмет спостереження</i></p> <p><i>Вид продуктивної діяльності</i></p>	<p>Методи та прийоми, які використовував вихователь з метою налагодження ефективних спільних дій дітей у продуктивній діяльності</p>	<p>Способи підтримки належного емоційного стану дітей</p>	<p>Особливості керівництва та міра включеності вихователя у продуктивну діяльність</p>
Театралізована діяльність			
Заняття художньою працею			
Конструювання			

**Програма спостереження
за діяльністю вихователів щодо з'ясування основ їхньої професійної
діяльності з соціалізації старших дошкільників у різних видах художньо-
продуктивної діяльності**

Мета спостереження: визначити рівень компетентності вихователів з питань соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-продуктивної діяльності.

Об'єкт спостереження: вихователі ЗДО.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Предмет спостереження: педагогічна діяльність вихователів

Завдання спостереження:

1) Визначити, які методи та прийоми використовував вихователь з метою налагодження ефективних спільних дій дітей у кожному із видів художньо-продуктивної діяльності;

2) Визначити, які способи підтримки належного емоційного стану дітей засоби використовував вихователь у проведенні видів художньо-продуктивної діяльності з метою набуття дітьми соціальних навичок;

3) Виявити особливості керівництва та міру включеності вихователя у види художньо-продуктивної діяльності.

Форма фіксації результатів спостереження: протокол. Бланк протоколу.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркове, безпосереднє, зовнішнє, систематичне.

Методичні рекомендації вихователям щодо використання різних видів продуктивної діяльності у соціалізації дітей дошкільного віку

1. Кожен із видів людської праці – гарна сфера щодо особистісного зростання. У відомій фразі «Праця створила людину» слід також проглядати Людину в усіх її можливостях.
2. Різні види продуктивної діяльності визначають кінцевим результатом певний продукт. З тим, у дитини формується вміння працювати за етапами, визначати посидючість, старанність, самостійність, дружелюбність тощо.
3. Використовуйте найширше коло видів продуктивної роботи. Це дозволить дитині обрати власний рід творчих занять. Добирайте як колективні, так і під групові, а також індивідуальні завдання для роботи.
4. Надавайте дітям можливість для генерування власних творчих ідей. Виховуйте у них вміння слухати точку зору іншого, приймати рішення з урахуванням колективної думки.
5. Сучасна дитина повинна уміти налагоджувати дружні, соціально прийнятні стосунки з однолітками у певному колі діяльності. Невимушеність творчої атмосфери самостійних занять дітей продуктивною діяльністю – гарна умова для формування у них соціально-комунікативних умінь.
6. Кінцевий результат роботи дітей, продукт, своєрідне визначення спільної праці. Він так само має цінуватися дошкільниками, як і живе спілкування під час роботи.

Методичні рекомендації О. Половіної щодо використання інтегративного потенціалу мистецтва в розвитку дітей 5-7-ми років

Взято з джерела:
Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини.
Мистецтво та освіта. 2018. №3 (89). С. 22-25

Залучення дітей до мистецтва потрібно здійснювати за певним алгоритмом:

1. Визначення педагогом інформаційного змісту та ілюстративного поля.
2. Пріоритетна роль дорослого (мотивує, демонструє, розповідає).
3. Організація педагогом закріплення дитячих вражень.

Провідним методом для формування спостережливості є *спостереження в довкіллі*.

Щоб навчити дітей під час спостережень самостійно виокремлювати мальовничі куточки довкілля, бачити предмети в цікавих ракурсах, радимо використовувати **метод «чарівні рамки»** та **ігровий прийом «Розглядання з різних точок»**. Під час спостережень доцільно використовувати **емоційні вправи**: «На що схожа хмаринка?» (зверніть увагу дітей, що хмари можуть набувати найрізноманітнішої форми, запропонуйте порухатися як хмари, спробуйте створити хмару під час експериментально-дослідної діяльності); «Який у повітря смак?» (запропонуйте дітям уявно ковтнути, вдихнути весняне повітря й відповісти на запитання); «Як шумлять дерева?» тощо.

Зацікавлення та активізація творчості дітей стимулюється за допомогою **різних засобів**: *серія розповідей* (казок, історій) вихователя про художника, живопис, картину, творчий процес («Хто такий художник», «Вигадана казка», «Великий художник природа», «Казка осіннього дощу», «Розповідь про петриківський розпис»); *мистецтвознавчі бесіди* («Які бувають картини», «Картина розповідає, запитує, дивує, кличе», «Майстерня художника», «Музей - місце, де живуть картини»); *художньо-дидактичні ігри* («Художній салон», «Виставка картин», «Знайди помилку», «Вгадай секрет кольору», «Секрет жесту, міміки, пози»); *творчі завдання* («Картинна галерея», «Майстерня дизайнерів», «Декоративна студія», «Магазин подарунків» тощо).

Активізація образотворчої діяльності дітей дошкільного віку за **методом креативної структурованої імпровізації** (МКСІ) передбачає використання такого інструменту, як *зерно образотворення*.

- 1) налагоджуємо контакт (візуальний, аудіальний, тактильний, кінестетичний) з об'єктом образотворення (зерном образу).
- 2) розглядаємо деталі.
- 3) «оживлення» образу.
- 4) уявляємо, що може трапитися із зерном образу.

На цьому етапі радимо використовувати такі методичні засоби: художньо-дидактичні ігри; екскурсії та прогулянки на природу, до музею, на виставку, в театр; фантазування, імпровізації на теми літературних творів; психогімнастика; музику тощо

ВІРШІ ПРО ШКОЛУ ТА ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Взято із сайту <https://pustunchik.ua/ua/online-school/literature>

Завтра в школу!

Маю зошит, маю книжку,
Он лежать вони на ліжку.
Маю читанку й буквар,
Значить, справжній я школяр.
Хоча бігаю, як вітер,
Та вже знаю кілька літер.
Їх навчилась від татуса,
Решту в школі я навчуся.
Залишайся вдома, лялько!
Хоч мені тебе і жалко,
Ти ще не підросла –
І для школи ще мала.

Г. Черінь

Осінні дарунки

Наталочка-школярочка
Вже ростом немала.
Вона цієї осені
У перший клас пішла.
В дарунок першокласниці
Щасливий день приніс
І яблука-антонівки,
І мідний цвіт беріз.
Навкруг сади пишалися
У зелені, в красі.
Школярка дарувала
Свої гостинці всім.
Вона ішла веселою
По росяній землі.
І з нею привіталися
Курлики-журавлі.
До неї посміхалися
Дорослі й школярі.
Вона ж про них читала
В своєму букварі.
Про їхню дружбу щирю,
Про школу, рідний дім
Школярочка напише
У зошиті своїм.

М. Сингаївський

Перший дзвоник

Літо стернями пішло,
Входить осінь у село.
Я люблю рум'яну осінь.
Над садами чисту просинь,
Молотарки спів у полі,
Перший дзвоник в нашій школі,
Що нас кличе, мов зоря,
До книжок, до букваря.
Я нарву найкращих квіток,—
Купчаків, жоржин, леліток,—
Принесу з росою в клас,
Де стрічає вчитель нас.
Я віддам букет барвистий,
Де блищить роса намистом,
А одного купчака
Приладнаю до дзвінка.
Ой дзвіночки срібляні,
Добре вчитися мені.

М. Стельмах